

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— © — Budapest, július hó 23. — © —

Intermezzo.

— A »Legendák a nagyapámról« II. részéből. —

Siess, siess, ne tétovázz sokáig,
 Ó dal, dalom, szeszélyek éneke!
 Ki tudja, meddig zöldel még a pázsit!
 És meddig bólint még a jegénye!
 A hegy mögött a bíbor csik nem ámit,
 Nem hajnal az, de éjnek követe:
 Piros süveg az éjszaka fején —
 És lassan már elálmosodom én.

Mihaszna vér és tűz, szerelmek, vágyak:
 Fagypont felé hajt minden lobogás,
 És a legszínesebb szimfóniának
 A vége mégis mély, nagy hallgatás.
 Az elröppent hang újra fel nem támad,
 Mi újra keltse, nincsen oly varázs:
 Ó, semmi sem hal úgy meg, mint az ének,
 Utódtalan — ha forrásához tér meg.

Hoztam magammal egy egész világot,
 Álomerdőket, ákáczillatot,
 Az én istenem mindennel megáldott,
 Amit csak jókedvében adhatott,
 Siess én lelkem, ródd le tartozásod —
 Ki pazaljon, ha nem a gazdagok?
 Selyem párnára hajtom le fejem
 És várom, hogy már éjszaka legyen.

(Gödöllő.)

Kiss József.

Krónika.

A szanatórium.

— júl. 21.

Mindenekelőtt egy régi, szentimentális babonát kellene megczáfolni. Azt, hogy családi ügyekhez az ujságoknak és egyáltalán a nyilvános pertraktálásnak semmi köze sincs. Velük szemben a »graeca sunt, non leguntur« álláspontjára kellene minden magára valamit adó lapnak helyezkedni. Ez nem igaz, ez csunya hipokrizis, mert igenis, a nyomtatott betűnek is van beleszólása a családi ügyekbe, nemcsak annak az eleven beszédnek, amelyik hol a kávéscsésze mellett, hol a pitvarajtóban egészen letagadhatatlanul a legszívesebben a szomszéd családjának az ügyeivel foglalkozik.

Nem az ujságírói banditaösszetartás beszél itt belőlem, hallva azokat az oktalan rágalmakat, amelyek az ujságokat a Csávossy-féle ismeretes szanatóriumügy kapcsán érik és indiszkréczióval, kotnyeleskedéssel vádolják meg. Nem magunkat ujságírókat akarom megvédelmezni, nem a mi igazunkat vitatom, hanem állítom, hogy Aiszkhülosz óta Szofoklészen, Shakespeareen, Katona Józsefen, Tóth Edén keresztül egészen Ibsenig minden valóságos drámairónak igaza van, amikor felismerik, hogy a világot ősidők óta csak a családi történetek érdekelték igazán. Minden nagy dráma úgy is fogható fel, ha úgy tetszik, mint egy-egy nagy pletyka, és nem igazán érdekes történet a színpadon az, amelyik nem családi történet. Akár az Atridák, akár a Capuletek, vagy a dán királyi család skandalumairól legyen szó, akár az ismeretes Melinda-ügyről, vagy a Feledi Boriska esetéről, avagy Alvingék kellemetlenségeiről.

A családi ügyek mindig elsőrendűen érdeklik a világot, az okkal-móddal való feltárásuk tehát egyáltalán nem botrányhajszolás, hanem a legtisztább értelemben vett irodalmi jogosultság. És hogy ami jogos az irodalomban, az nem haszontalan az életben sem, arról éppen maga a Csávossy-ügy beszél. Mert méltóztatik-e tudni, hogy mi volt a mai »szanatórium-ügyek« őse? Bizony: a méregkeverés. Locusta asszonyosság csak úgy, mint Tofana néne, avagy Brinvilliers márkai családi okokból keverték az arzénikumot, mert sajátosságos, hogy évezreden át a méregtechnika nem mozdult el a legrimitivebb ásványi méregtől és egyáltalán nem jutottak eszébe a finom jó növénymérgek, amikkel ma már dolgozni lehet, a sztrichnin, a cziankáli, a belladonna, amelyeket még csak ötven évvel ezelőtt sem

tudott volna megtalálni az orvos a bonczolásnál. Nem is beszélve a jövő irtózatossá méregzés-lehetőségeiről, amikor például egy-egy újabb Hofrichter már nem is cziánakít, hanem teszem fel azt: kimunkált kolera-bacillusokat, avagy zselatinon kitenyészett tífusz-mikrobákat fog odacsempészni a meggyülöltjeinek. Ahogyan a mezei egérét sem irtják ma már egérkövel, hanem az egértífusz baktériumainak a preparátumával.

A Mediciek, a Borgiák, és a többi nagyszerűen szép szörnyetege a renesszánsznak, még méreggel intézték el a családi ügyeiket. De jöttek emberek azután, talán Gutenberg nyomán, akik kezdtek kellemetlenül érteni mindenféle dologhoz és még kellemetlenebbül bele is ütni az orrukat mindenbe. És a méregkeverés egyenesen a nagy nyilvánosság folytán kikopott a divatból, hasznavehetetlenné vált. Új módszert kellett keresni a családi belső ügyek lebonyolítására.

Ez a módszer a bolondokháza volt. Aki alkalmatlan, az bolond, kóterbe kell tehát csukni, lánczczal odakötözni a falhoz és minden perczen egy-egy csepp vizet csepegtetni a Broca-mezejére. Csakhogy a nyomtatott betű akkor sem tudott pihenni, nyomon követte érdeklődésével a családi eseményeket, az irodalmat elkezdte akkor egyszerre érdekelni a bolondokháza. Ahogyan az Egyesült-Államokban a rabszolgaság ellen való harcz kezdetét egy nem is nagyon jó regény jelenti, úgy irt nemes beavatkozással például Dickens is a bolondokháza ellen. És ne tessék hinni, hogy ennek az irodalomnak szintén nem volt meg a maga boulevard-része. Montepin Xavier és Ponson du Terrail ijedelmes dolgokat tudtak írni a különféle bolondok tornyáról, hajmeresztő történeteket a Bicêtre-ről és szalmán rothadó szegény örültekről, akiknek a története azután alighanem az Ubrik Borbála históriájában kulminált.

Es mivel az irodalmi kotnyelesség folyton nyomon követte megint a családi ügyeket is, tehát csakhamar egészen lehetetlenné vált az örültekháza is. Ma már tökéletes abszurdum volna annak az elgondolása, hogy valakit családi okokból akár a Lipótmezőre, akár az Angyalföldre internáljanak.

Igy lett tehát éppen a nyilvánosság az okozója az új rendszernek, amely áttért a bolondokházáról a szanatóriumra. És valóban, meg kell csak most gondolni jól a dolgot: a szanatórium többé nem a láb alól való eltevést, vagy a lecsukást jelenti, hanem még abban az esetben is, ha az orvosi vélemények olyan kardinálisan eltérők, mint például a Csávossy báró esetében, egészen bizonyosan csak pihenést, ha lehetséges, csak gyógyulást ad a betegnek, még ha valamelyes douce violence-szal internálták is belé. Hiszen éppen egy gyógyítóhelyen nem csupán egy eszköz áll az orvos kezeügyében arra, hogy a legjobb gonddal lássa el azt a beteget, akinek a diagnózisáról odakint azután vitatkozhatnak tovább az orvosok, de bent a nyugalom és a higiéné okosságai semmiesetre sem ártanak neki.

Gondolom, hogy körülbelül ez a lelki belátás vezette a pestvidéki törvényszéket is, amikor helyben hagyta a bárónak szanatóriumában való tovább ott tartá-

sát. A törvényszéket ugyan kötik a paragrafusok, tehát a végzése megokolása egészen törvénymerevségüre kényszerül, de ezen a merev mázon keresztül is átcsilanik a felsőbb elgondolás megnyugtatása.

Ha úgy maradt volna a dolog, hogy Csávossy Gyula báró marad továbbra is a szanatóriumában, ennél jobb helyet ugyan ajánlhatna-e neki akár Chvostek professzor is?

A családtagok, meg az orvosok ezután is végezhették volna disputájukat, mint most, ez fordulhat majd megint érdekesre, vagy, ami valóbszínűnek látszik, el is lapulhat, de a nyomán konstatálni kell, hogy milyen tisztos hatalom ma már a nyilvánosság a családi dolgok pertraktálásában is.

Paganel.

A pajtás.

Irta: KÓBOR TAMÁS.

Az én legjobb pajtásom, meséli a tanácsos ur, hiába, mégis csak az édesanyám volt. Ha a csuf, tompa orromat nézitek, ne gondoljátok csunyának, mikor azt mondom, hogy feltűnően hasonlítok hozzá. Az ő orra szakasztott ilyen volt, de imádnivalóan finom, kedves, az édesapám, ha jól tudom, éppen az orrába szeretett bele.

Más ember is szereti az anyját, más gyerek is legtöbbet az anyjával játszik. A kettőnk viszonya egészen különleges volt. Igazán pajtások voltunk. Akkor egészen természetesnek találtam, hogy édesanyám mindig nálam ül. Most is látom, a kertre nyílt a szobája, annak az ablakában ült télen-nyáron és himezgetett, hacsak be nem robogtam én és kis sarkantyus csizmámmal az ölébe ugorva, nem nógattam:

— Játsszunk:

A ruháját szaggatta a kis sarkantyú alkalmasint meg is vérezte. De ő jó lélekkel mosolygott és mondta:

— Jó, hát játsszunk:

Istentelen játékokban telt a kedvem. Legfőképp huszárt játszottunk. A vállára ültem és mellébe vágtam a sarkantyúimat. Édesapám fogott a katonás mulatságra. Gyönyörűséggel hallotta, mennyire szeretem őket és helyeslően erősítette:

— A fiuból embert kell nevelni, keményre kell edzeni, hadd játszzék lóval, puskával, karddal.

Az édesanyám sebhelyes, gyöngé testéről persze megfélekedtünk mind a ketten.

Ugy látom most, a szüleim házassága nem volt boldog. Azaz mégis csak boldog volt a maga módja szerint. Az édesapám nyugtalan, katonás lelkű ember, aki mindig csak magával volt eltelve. Ahogy a bortól nem kérdezte: fáj-e, ha megiszlak, épp oly kevésbé törődött a felesége érzésével. Akárhány olyan ember van, aki tönkreteszi az asszonyát és sejtelve sincs róla. Az édesanyám viszont éppenséggel nem törődött magával. A mivolta egészen fölolvadt a szeretetben és a kötelességtudásban. Fialat asszony korában sem igen volt utjában az édesapámnak, aki meglehetősen duhajul szeretett élni. Szabad óráiban mindig csak az ablakban ült, mindenkor készen, hogy szó nélkül megkinoztassa magát.

En persze a gyerek lelketlenségével csüggttem rajta. Miféle tud a gyerek a nagyok szenvedéséről? Azt hiszi, azoknak a tökéletes nagy embereknek, különösen a mamáknak nem fáj semmi, mert látja, hogy mindent

elviselnek, amit a gyerekek rájuk mér. Lelkemre mondom, amikor én a kölykömmel próbáltam játszani, egy félóránál tovább sohase bírtam és az anyjához kergettem.

Mikor nagyobbacska lettem s több volt az eszem, az édesanyám akkor is a legjobb pajtásom volt. Tehettem vele, amit akartam. Jól emlékszem, ágyban feküdt lázbetegen és fölkel, kiment az éléskamrába, hogy lekváros kenyeret adjon. Megbicsakoltam magamat, hogy ő adja, ugy sokkal jobban ízlik. Látjátok, hogy ez is csupa szeretet, noha szegényke hány hétig feküdt miatta halálos veszedelemben.

Iskolába járván, vele csináltattam meg a leczkémét, tőle pumpoltam pénzt. Csupa szeretetből inkább vele szolgáltatam ki magamat, mint cseléddel, de édesanyám boldog volt, mikor átöleltem a nyakát, leereszkedőleg, ahogy az apámtól láttam, megveregettem az arcát és azt mondtam:

— Ne félj anyácskám, majd ha nagy leszek, te leszel a feleségem, senki más.

Egyébképp is az apámat majmoltam vele való bánásmódomban. Ha rosszkedvű voltam, ráírváltam:

— Hagyj békén!

Ha szomorú volt, boszusan toppantottam a lábammal: mit busul? Azt akarja, hogy boldogtalannak higyjék? Ha valami tanácsot adott, kicsinylően nevettem: mit ért ahhoz? Engedelmségről szó sem volt, tiszteletnek nyoma se, de szerettem, talán jobban is, mint az apámat. Hanem hát asszonyonyal így kell bánni.

Mikor az egyetemre kerültem, csak neki irtam levelet, azt is csak akkor, ha pénz kellett. De viszont vakációban teljesen kárpótoltam. Más fiú röstel az anyjához közelíteni az ő léhaságával, én mindent elmondtam neki. Szeliden írtam, hogy legyen erkölcsös, de mikor duhajul ezt mondtam:

— Ej, anyám, az ember, míg fiatal, élje a világát — nem ellenkezett, hanem mosolyogva hallgatta végig a kalandjaimat.

Az ő helyzetével érett észszel sem törődtem többet, mint azelőtt. Apám, aki még egész életerejében volt, egy jó szóval sem illette többé. Haragudott rá, hogy örökké beteges és javakorában, mikor más asszonyok a legszebbek, ő már vénhedt és csunya. Apám a könnyelműségét egyáltalán valami keserű elégedetlenség számába hajtotta, azt hitetvén el magával, hogy a csapodárságával ő inkább áldozata az édesanyámnak, mint rabja könnyelmű és léha hajlamainak. Csak amikor beteg volt, ami elég gyakran esett meg, mert valami vesebajban szenvedett, engedte magához, s akkor a szegény asszony, maga is örökösen beteg, éjjel-nappal nesztelen léptekkel körülötte volt, ápolta, vigyázta, ő meg ingerült hangon osztogatta parancsait és zsémbelt minden csekélységén.

Valami csodálatos, lelketlen vonzalom volt az, ami irányában eltöltött. Semmi tisztelet, voltaképpen semmi szeretet sem. Hasznát láttam, szükségem volt rá, ennyi az egész. Mégis, ha el kellett hagynom, a szívem összeszorult és érthetetlen bűnbánat szállt meg. Ilyenkor, amikor sirva borult a vállamra, megfogadtam magamban, hogy szivesebb, jobb leszek hozzá, de ez a hangulat elmaradt, én pedig a régi maradtam.

Jogászoklásom negyedik esztendejében történt, hogy sürgőnyt kaptam hazuról: azonnal jöjjenek, mert anyám halálán van. Édesapám is távol volt akkor, őt is hazasürgönyözték s majdnem egyidőben érkezünk meg. Mondhatom, nagyon fájt a szívem s nyomott a lelkiismeret. Annál nagyobb volt az örömöm, mikor anyámat a szokott helyén találtam, himezgetve.

— Bocsáss meg, — szólt szeliden — igazán azt

hittem, hogy végem van, de elmúlt s már nem ért volna otthon a második sürgöny.

En barátságosan biztattam:

— Nem tesz semmit, annál jobb, ha jól van.

Az édesapám azonban rettentő dühbe jött, hogy micsoda gyerekeskedés ez, a legfontosabb dolgából így ok nélkül kizavarni az embert.

Ekkor éreztem először igaz részvétet szegény anyám iránt. Halványan, lesütött szemmel, mint az iskolásleány, állt az ablakban, majd nehéz csöppekben hullott alá a könye, úgy rebegette:

— Hiszen nem tehetek róla, hogy nem haltam meg.

Apám egy pillanatra meghökken, valamit morgott s izgatottan mérte végig a szobát.

— Máskor légy okosabb, — szólt végre s a kalapja után nyult — megyek vissza a vasutra. Te is jössz?

Ezt már magam is megsokaltam.

— Édesapám, — szóltam — mégis jobb, hogy nem temetésre jöttünk, inkább ülünk össze és örülünk, hogy nincs semmi baj.

Az apám megint morgott valamit, de csakugyan otthon maradt és együtt töltöttük az estét, habár minden öröm nélkül. Mikor az apám vacsora után pipázni ment, szegény anyám sirva borult a nyakamba.

— Édes fiam, olyan boldoggá tettél, ezt nem fogom neked sohase elfelejteni.

En tréfára fordítottam a dolgot.

— Ugyan, anyácska, ennyit csak tehet az ember a pajtásáért.

Amire ő nevetett, de ismételte, hogy nagy jót tettem vele, ma az életét is megmentettem, mert ha apám csakugyan elutazik, akkor ő nem élt volna tovább.

Igy azonban még néhány keserves esztendőt töltött az apámmal, aki egyre jobban betegeskedett s most már azért haragudott, hogy az a gyöngye asszony jobban bírja az életet, mint ő. Meg is halt és szegény édesanyám nem tudott vigasztalódni. Tisztelem, becsülöm az apám emlékét, de magam is látom, hogy halálát édes anyám inkább megváltásnak vehette, mint gyásznak. Az ő szelid, nagy, jó szívére vall, hogy özvegyi állapotában valóságos kultuszt csinált az apám emlékéből s még most is, valahányszor meglátogatom, csak a boldogultról beszél a siratás hangján.

Igaz, ritkán látom. A pátria messze van, nyáron pedig fürdőhelyre kell menni. Irta ugyan szegény, hogy hátralevő napjait az unokája mellett szeretné tölteni, hanem hát nem tesz jót az anyós a háznál, az már elvem. Hébe-korba ellátogatok hozzá, néha irok is neki, ha valamire szükségem van. Tudja Isten, mindenre képes vagyok, csak a levélírást nem. Beletart három hónapba is, amíg részánom magamat egy-egy sor írásra. És akkor is a levelet sokszor hetek múltán a zsebemben találom. No, de hát ilyen az élet.

A lelkem.

A lelkem csöndes, alvó mélye

Maga a béke.

Szelid, mint egy gyermek álma,

Mint a nyárnak naptól lankadt

Violája.

... Mint beteg kagyló rejtett kincse,

Mint tóba hullott virágpille,

Oly álmodón pihen:

A szívem.

Doleschall Ervinné.

Toll és tőr.

— jul. 21.

A PÁRTONKIVÜLIEK PÁRTJA. Egy bizonyos: az, hogy a politika frazeológiáját sürgős revízió alá kell venni; a szavak bolondultak-e meg, vagy a képviselők akarják megmutatni, hogy nekik a legvilágosabb dolog se imponál és ha ők akarják: nem ők alkalmazkodnak a szavak értelméhez, hanem a szavak értelmét alkalmazzák a maguk értelméhez. Nem tudni. De az bizonyos, hogy itt ma már minden mást jelent, mint amit tegnap jelentett és az ellenkezőjét annak, amit jelentenie kellene. Eddig például azt hittük, hogy a pártönkivülség azt jelenti, hogy valaki kívül áll a pártokon és semmiféle pártszervezettől se hagyja magát zsenirozni; ma pedig kiderült, hogy ez tévedés, — hogy a pártönkivülségi pont olyan, mint a pártönbelülség és annak, aki pártönkivüli, épp úgy megvan a maga elnöke, jegyzője, mint annak, aki pártönbelüli. A pártönkivüliek pártja. . . ez az abszurdum a modern technika legújabb vívmánya, — a megnyugtató csak az, hogy azé a technikáé, amivel az obstrukciót csinálják.

UGY LÁTSZIK: a budapesti publikum kifáradt a jótékonyágcsinálásban és — talán egyszerűen a változatosság kedvéért, talán azért, mert a temperamentuma hajtotta — szerepet cserélt a rendőrséggel. Ezentul — mondta — én leszek a vérszopó, a kegyetlen, a semmire se néző és a semmit se érző, te meg leszel a jó, az irgalmas, a puhászivü, a csecse. Aztán bemaszkirozták magukat és a kálvária-téri nyomor-dramában olyan pompásan játszották a szerepüket, hogy a nézőknek elállt a szemük-szájuk, — nini, hiszen a rendőrség sokkal jobb publikum, mint a publikum, és a publikum sokkal kegyetlenebb rendőrség, mint a rendőrség. A publikum egyfelől kihengerítette a vaczkaiból a lázárokat, másfelől nyugodtan zabált tovább és nem is gondolt arra, hogy talán mégis furcsa, hogy egy csomó munkáscsalád az utcán kóbórol csak azért, mert még Horner ur se tudott róla több bört lehozni. De jött a másik szereplő: a rendőrség és még mielőtt kipárolta volna a szerencsétleneket a trópus forróság a világból, hajlékot szerzett nekik és elhelyezte őket a Madách-utcai iskolában. A függöny azután lement, — a szerepek azonban csak akkor cserélődnek újra vissza, amikor valami nagy jótékonyági parádés lesz, védnökkel, elnökkel, titkárral, nagybizottsággal és — ordókkal. Akkor megint a publikum lesz a jó, az irgalmas, a puhászivü, a csecse. És Horner ur lesz a szónok.

ESTERHÁZY . . . AZAZ KÁROLYI — igazította helyre a tévedését a pártönkivüliek parádés szónoka, amikor a saját elnökét aposztrófálta. És ebben a kis, jelentéktelen helyreigazításban, helyesebben: abban, hogy ott helyre kellett igazítani valamit és össze lehetett téveszteni olyant, amit nem lehet összetéveszteni, ebben benne van a mi politikai életünk egész kulturája. A párt — a parlamenti nyolczak pártja — egy nappal azelőtt alakult meg és a szónok nem tudta egész biztosan, hogy ki az elnöke; az egyedüli, amit tudott, hogy egy ragyogó névű arisztokrata, mondta is: Esterházy . . . és csak utólag jutott eszébe, hogy Károlyi. Egyáltalában nem tartjuk kizártnak,

hogy ha egy Esterházy is lett volna a pártönkivüliek közt: ő lett volna az elnök; hiszen Esterházy van legalább is olyan szép név, mint Károlyi — és a fő itt az volt, hogy egy szép név, egy grófi stempli legyen a párt élén. Ott van ugyan Polónyi Géza is a pártönkivüliek közt, az obstrukció doktora; ő azonban pecsétörnek jó lehetett, — hol van az a pecsét, amit őrzött? — magának pecsétnek azonban nem lehetett volna használni, mert a fináncz megbírságotla volna a pártot — hamis pecsét miatt.

SZEGÉNYEK VAGYUNK, de van bennünk érzék a poézis iránt: a nagy embereinket szimbólumokkal szoktuk kifejezni. De amilyen pechünk nekünk van, a szimbólum megszavazása elé is akadályok — no igen: tornyosulnak. Mikszáth Kálmán. Meghalt, eltemették és miután letelt az egy évi elévülési idő, amelyen belül helyet adunk a halhatatlanság ellen beadott semmiségi panaszunk: aktuális lett a szimbólum kérdése. Ki is mondták: azt a teret, ahol a nagy író lakott, a nevével elnevezzük Mikszáth Kálmán-térnek. Hát persze: ez természetes, — csak nem csinálhatunk Mikszáth-tal is úgy, mint szegény Bánffy Dezsővel, akiről egy olyan utcát neveztek el, amerre a karakán erdélyi sose járt. Csakhogy. Csakhogy kiderült, hogy az a tér máris szimbólum és ugyancsak egy íróról nevezték el Reviczky Szevér-térnek. A közmunkák tanácsa azonban nem jött zavarba: harmadszor — mondta — ki az a Reviczky Szevér? Másodszor: nem azért vagyunk Budapesten, hogy egy partájt ki ne dobhassunk, ha egy előkelőbb, hatalmasabb partály — és ami fő: egy halhatatlanabb, tehát biztosabb és megbízhatóbb — akar beköltözni. Meg is oldották azután a problémát, — csak azt a problémát nem oldották meg, hogy hogy van az, hogy amíg az élő Budapesten a lakását se tudja kifizetni: a halott egy egész teret kap.

Politikai szilánkok.

— jul. 21.

Ha nem volna mögöttünk az utolsó tíz év, amikor annyit izgultunk, annyi válságon mentünk keresztül, annyit reméltünk és csalódtunk s végül rájöttünk arra, hogy kiskorú dolog, ha akármilyen helyzetet is különösen komolyan veszünk a magyar politikában: beleeshetnénk abba a hibába, hogy szivdobogással számítgassuk, merre is fordulhat most az ország sorsa? Mert külső jelek szerint a válságnak valóságos iskolapéldája van előttünk. A kisebbség erőszakos taktikája folytán tehetetlen parlament, kormány, melynek tábora olyan, mint az ép cserép, melyen azonban már láthatók a jövő repedések vonalai, s nyugtalanodni kezdő társadalom. Minden robbanás és minden rothadás így kezdődött az utolsó tíz esztendőben.

És most méltóztatassanak elhinni, hogy még azok sem tartják kritikusnak ezt a szituációt, akik csinálják s akik ellen megy. Ha Justh Gyula fel akarná dönteni a rendszert, tudatos politikával a maga útján haladna, a maga programjával, az általános választói joggal, melyre szerencsésen ráhibázott, s nem kompromittálná akcióját a Margitszigeten megpecsételt szövetséggel. A függetlenségi párt vezére tisztában lehet ugyan azzal, hogy csak egyszer esett Budán kutyavásár, s ugyanez a csoda még Magyarországon sem történik meg egymás után kétszer: de valamit

bizonyára mégis akar, mert nagyon mozog. Hogyan képzeled azonban, hogy a demokratikus jogokért folyó küzdelemmel többségre kerülhet, amikor Apponyi egyre mélyebben viszi magával abba a régi szélmalomharcba, mely a nemzeti jelszavakat hangoztatja. Így erősödni kezd a gyanu, hogy Justh nem a válság előidézésére viszi a harcot, hanem a harc kedvéért idézi elő a válságot is, amelytől nem vár semmi egyebet, csak hogy Makón elmondhassák neki: kemény kurucz vagy, Gyula bátyánk!

De hogy az ellenzéknél maradjunk: veszedelmes lehet-e az a támadás, mely olyan materiából táplálkozik, amilyen a bürgözdli kaszinó kanapéafférait szokta provokálni? Nagy és hosszú évekre kétségtelenül döntő harc első napján az ellenzék letér a fővágányról, mert tudja, hogy ezen a legrövidebb ut is országos unalomhoz vezet, s olyan ürügybe kapaszkodik, melyről nem tudni: kómikusabb-e vagy kicsinyesebb? Pártok vezérszónokai sörben bejelentik a technikai obstrukciót azért, mert egy munkapárti képviselő erről elitélő hangon nyilatkozik egy falusi korcsmában. A politikában kétségen kívül használatos és hasznos fegyver a rosszhiszeműség, de ennek nem szabad messziről kiabálnia. Arról felesleges vitatkozni, hogy egyáltalában megengedett harci mód-e az obstrukció. Olyan kérdés ez, mintha valaki azon tűnődne: szabad-e forradalmat csinálni. Nagy nemzeti, vagy társadalmi problémákat talán csakis erőszakos uton lehet kettévágni.

De olyan forradalom, melyet azért hirdet valaki, mert sértve érzi magát, operettbe, vagy bolondházba való. Héderváry akár minden nap hajnalig muzsikáltathat a fülebe örömeiben, hogy ilyen ellenzék juttatott neki a jó szerencse. A nemzet azonban most már felszámolhat az illúzióival és a reményeivel. Azt kapjuk, amit adnak nekünk. Mert magunk hosszú ideig nem bírnak bármit is kiverekedni!

Nem tudok az ellenzékétől elbucsuzni, mielőtt azt a legyet el nem kergettem, mely még itt csiklandozza a szempillámat. Hát nem indiánus tempó az, hogy a nagy harcban, mely állítólag a véderőjavaslat ellen folyik, csak hosszú tárgyalás után engedik szóhoz jutni gróf Andrássy Gyulát, aki föltétlenül valaki s akinek beszéde legalább megér annyi időt, amennyit arra fordítanak, hogy szavazással döntik-el, mehetne-e Eitner Zsigmond szabadságra, ha akarja? Vagy nem áll-e meg az ember esze, ha végigolvassa az ellenzéki lapokat, melyek egy ellenzéki képviselőt azért támadnak meg, mert interpellációjában tapintatlan volt a — külügyminiszterrel szemben? *Ivánka* Imre urról mindenkinek meg lehet a maga külön véleménye, ha ugyan egyáltalán foglalkoznak vele úgy, hogy véleményt is formáljanak róla. Intenczióit, melyek interpellálási dühét táplálják, szintén magyarázhatja kiki tetszése szerint. De végre, az ellenzéknek az a hivatása, hogy ott legyen kellemetlen a kormánynak, ahol tud. S most egyszerre csupa rémült arc futkos a folyosón s úgy kell leterrorizálni a függetlenségi vezéreket, hogy ne tiltakózzanak egy kellemetlen ellenzéki mózdnál ellen. Mi itt a magyarázat? Aehrenthal annyira bécse az ellenzéknek? Vagy egyszerre eszükbe jutott, hogy ez a téma a király érzékenységét sérti, s forradalmárok és dinasztikus államférfiak egyszerre akarnak lenni?

Valami különös elragadtatással azonban a kormány

taktikájáról sem nyilatkozhatni. *Héderváry* miniszterelnök jelszava ismeretes: türelem és nyugalom. Alátámasztja ezt a magatartását azzal a megnyugtató tudattal, hogy a király is türelemmel néz a dolgok alakulása elé. Nem gondolja azonban Héderváry, hogy a király csak addig türelmes, amíg valaki nem muzsikálja a fülebe, hogy kár az elvesztett időért s rámutat arra, hogy Magyarországon jóformán mindenki beletörődne a véderőreformba, ha tudná, hogy mi lesz az általános választói joggal? A véderőreform ellen azért agítálnak, mert a választójogi reformot féltik. S biztos abban Héderváry, hogy a király akkor is türelmes marad, ha azt az ajánlatot teszik neki, hogy a véderőreformot a választójogi reformmal együtt félévvel belül szervirozzák az asztalán? Mindenki addig konziliáns, amíg szükség van erre a dicséretes, de kényelmetlen erényre. Ha ez fölösleges, akkor nyomban igen rideg és kiméletlen lesz az ember talán akkor is, ha király.

A miniszterelnök tudhatja, hogy az ilyen fülbemuzsikálásra van körülötte ember. Annyi bizonyos, hogy ez nem Tisza, aki minden módon biztosította Héderváryt arról, hogy nem kívánja kontraktarizálni a terveit s azért utazott el most Budapestről, hogy a gyanuának még árnyéka se érhesse. Helytartói pedig hűségesen gondoskodnak arról, hogy a geszti vezér intencziói ne maradjanak ismeretlenek. *Beöthy* Pál a munkapárt végrehajtó bizottságának ülésén jelentette ki, hogy Tisza bizalmas emberei is Héderváryt tekintik a párt vezérének, báró *Vojnits* István pedig lépten-nyomon hangoztatja, hogy Héderváry és Tisza: egy. Ettől a veszedelemtől tehát egyelőre a kormány tagjainak nem kell tartaniok, mert Tisza csak akkor lesz rájuk súlyos gond, ha a választójogi reformot aktuálissá akarják tenni. Ellenben van valaki, aki azért veszedelmes, mert még előbb szeretné aktuálissá tenni az általános választói jogot, mint ezt a kormány szükségesnek látja. És ennek az államférfiúnak egyformán van kulcsa a király dolgozószobájához s Justh Gyula lakásához is. Úgy hogy ha az ember kicsit miniszterelnökösdi játszik s fölveti a kérdést, mit csinálna Héderváry helyében, gondolkodás nélkül ezt felelné önmagának:

— *Négy héten belül a Ház elé terjesztem az általános választói jogról szóló javaslatot. Csináljon akkor obstrukciót az ellenzék, amikor azzal ezt az áhitott reformot készletti! . . . (S intrikáljon ellenem ezután a Justh-párt reményeinek letéteményese!)*

De úgy látszik, Héderváry nem akarja ezt a megoldást akceptálni. S végre is, ő a miniszterelnök . . .

— en.

Jó meg nem feledkezni arról, hogy az emberben nemcsak sebezhető, de jólesően simogatható Achilles-sarkok is vannak.

Nem szabad kicsinylőleg lenézéssel szólnunk az asszonyokról. Nagyon könnyen olybá tűnnek fel, hogy soha dolgunk velük nem volt, vagy legalább is nagyon szomorú tapasztalatokhoz jutottunk az ő révükön.

W. I.

A trafikosgyerek.

Írta: ROBOZ IMRE.

(2)

Az orfeum előtt izzadtan nyüzsgött a nekivörösödött, hangos népség, finom kacajok, vastag röhejek csaptak ki belőle, — valami pikáns élczre félelhettek — futva érkeztek a könnyű fiákkerek és elegáns hölgyű uraknak ajtót tártak a libériás inasok. A Pipi-kopottan, gyűrötten alig bírt átfurakodni az emberek közt és szögletesen, buzgón törülgette le a talpait, mielőtt a bordóvörös szőnyegre lépett volna. Most megint kínosan érezte a rongyos senki-mivoltát, a szemébe szűrták a ragyogó lámpák és bágyadta magába roskadt. A maga nagy fájdalmaiban mégis csak valaki volt ő, egyedül a sötét kis zugokban mesebeli jövő idők cifra herczegének álmodhatta magát, de itt a legkisebb volt és a legutolsó, tudta is, félrelökték, nem törődtek vele, parancsolva rákiabálhatott akárki. Félszeg mozdulatokkal hordta köröskörül a karján a nagy, barna szivarosdobozt, amihez hosszú évek keserves éjszakáin már hozzánőtt elválaszthatatlanul az egész törpe, nyomorék kis élete; abból élt és abba fogozkodott. A munkája éjszakázó, ödöngő semmittevés volt, a maga élete fárasztó és cselekedetek nélkül való, szenzációtlan, és előtte pörögtek folytonosan villámgyorsan mulatós, gazdag lakzik és kettétört, szomorú, csunya tragédiák. Sokat látott, lassankint megértett mindent és el is felejtette hamarosan, csak a pillanatnyi, éles impressziója maradt meg benne mindenről, mélyen és erősen belelökve, ami korán öreggő és beteggő tette. Elégedetlenkedett és hallgatagon már régóta várt valamire, ami felkavarja az ő elülepedett, semmi életét.

Csöndesen kezdődött ez az éjszaka. Egy álmos leány halkán szólította a sárga pianinót, néha vigyázva összekocintották a poharakat. Mintha egy percze mindenki leült volna pihenni egy kicsit, és mintha szétterülve megállt volna valami a levegőben is, valami elnémult morajos zsongás, valami puha, neszfogó fáradság. Lebegve azután uszkálni kezdtek a füstszalagok, az utca néha-olykor hirtelen felvert zaja eltompulva, messziről töredezett ide és mindenkit valami nyugalmas csönd fogott körül. A virulóra festett, feszeskeblű lányok szótalánul hátradőltek a párnás pamlagokon és kedvetlenül gondoltak a muszájból mindjárt kezdődő, féktelen, nehéz mulatozásokra. Csak egyszer ne riasztának bele ebbe a bánatos, finom hangulatukba, valamelyik lágyhangu, szívhez simuló, meleg dalokat játszana, hallgatnák dudolgatva, ábrándozva, összelelkezve és egyszer józanon tiszta álomba merülve, az egymás babusgató ölébe hajtának a fejüket... De tudták, hogy szépek ők a selyemruhájukban, a puha kis kontyukkal, kívánatos a vadfogu, piczi izes szájuk és nem alszik egy éjszakára sem az ördög a pénzes, éhes férfiakban.

A Pipi meggörnyedt az egyik sarokban, előre meredt, az egész lelkét odaadva belefeküdt a Boga selyemhuzatos, gömbölyű karjaiba, nyugtalankodott, a kezét a szája elé tartva érezte a lélegzete gőzölgő forróságát, de lassankint lecsendesedett, elbágyadt. Még fel-felhullámozott a gyérekés, fantasztikus képzelődésű szenvedélye, elgondolta, ha a fülébe csókolna a Bogának, körülölelné-e az a nyakát, vagy talán le is lökné magáról, és ez zugó viharzással felizgatta a vérét. Vajjon hogy is lenne, képzelődött, fölnezne a csillogó szemébe, felkuszna rá és hemperegnének az ágyon, mint tulfutott éjszakáin a rája rohanó, mázsás, tüzes testü álmaival és kinyitva a szívét, elvérezne holt-halovánnyra...

A gázlámpák sziporkázva beletörtek a nyugalmas csöndbe. Kényszeredetten mozgolódní kezdtek, de lankadt fáradságot éreztek és visszaterültek. Olyanok voltak mind, mint egy csukódó, régpihent, elgyöngült szemhéj, amely szívesen elaludt volna már, de észbekapva meg-megrebbent, erőlködött és leesett. Sok parázsos, parázna éjszakának a nyugtalanságát, csókos robotját, fetregő, hánykódó kéjét most készültek kipihenni, ennek az órának a szüzölében.

Egyszerre buzogányosan valami muzsikás láрма lecsapott közébük. Hangosan, rikoltozva jött, zajongó hánykolódással, nekik rontott és telezuhintotta a fülüket vad, csatázó, veszett iramodású zenezugással. Réműlt izgalommal kapták vissza a fejüket előle, felrándultak a helyükből és kavargva összekeveredtek. Kipirultan, ijedt várakozással összecapták a tekintetüket, egymásba kapaszkodtak és némán megremegtek. Valaki csattanva bevágta az ajtót és tipró, törő-zuzó, mulatós kedvvel, részeg hadonázással, dobogva, katonatisztek becsördültek a riadt lányok közé. Félénk körülnézéssel, lopva beugrottak utánuk a barna cigányok — apró bombái a harsogó, riasztó muzsikának — és sietve összehuzódtak a sarokban. A ricsajos tiszték székeket rugdaltak félre, széles karolással elkapták a kezük ügyébe esett lányokat, nem válogatással, és letelepülve, maguk mellé pöndörítették őket. Habzsoló gázolással nekiláttak a kidurranó pezsgőknek, ordítottak és szilajul csapkodták a poharakat. A lányok elfehéredtek és vergődtek az ölükben. A pinczerek félve megbujtak, szorosan melléjük surrantak és idegesen kapkodták a fejüket, ha füttyültek a fülük mellett és csattantak a nyilegyenesen vágódó poharak a cikázva felhasadt, csörömpölő tükrökön.

Elkapott mindenkit a mámoros mulatozás zugó forgataga és beleszédültek. Csapkodtak, tivornyázva rángatták az emberek lábát, karját a megmarkolt hurok, egy sikongó klarinét az élükre pattant, és robogva, jajgatva, hasitva, éles, magas nekivágódással utána nyargaltak. Felkapták a lányok szoknyáját, rikoltozó férfiakat vadul a terem közepére löktek és megbolondítottak. Összekavarodtak, dulakodva rángatták, tépték egymást, hemperegtek és üvöltve felszakadtak a katonás torkok. Kidőltek néhányan, röhögve, részegen elterültek, de véres, kidülledt szemekkel, nyögve, rekedten belekurjongtak az órjögő, marakodó hánykolódásba. — A Pipi felindultan, reszkető izgalommal, elmeredt nézéssel belezavarodott az italcsinálta, éjszakán kezdett, háborgó, tánczos harciba, főtt az agya és lángolva üzte a veszett klarinét a szíve körül a vérét. Remegtek a karjai és a melle forró fujása feltörte a kiszáradt ajkát. Kábult zürzavarosan megfogozkodott és rádólt az asztalra, mert hirtelen, gyötrelmes elgyengüléssel majdnem összerogyott. Tülekedve különös érzések rohantak neki és felnyalabolva, szédítően megforgatták és lecsapták. A rémes tánc bős játékban előtte csatázott még mindig, az ezerszer lealázott, megkínzott kis barna cigányok fellázadva összevillogtatták a szemüket, boszuálló kéjjel, kegyetlenül meg-ránduló mosolyokkal nekifeküdtek a vonójuknak. A nyálkás klarinét csattogva, ropogva, harsányan, bugva rugta, rángatta, pöndörítette a verejtékes embereket, vastag porfelhőben piszkosan, szétrongyoltan támológó alakok végigvágódtak a padlón.

Az ajtón csörtetve tisztafejű katonák tódultak be, meztelenül villanó kardok vezényeltek. A részeg tiszték züllött hada nem hallott, nem látott. A katonák rájukrohantak, leteperték őket, egyik belevágott a kemény öklével a klarinétos cigány mámoros, gunyos, vigyorgó képébe, hogy elfutotta a szemét a vér. Kuszálthaju

lányok sikoltozva szétfutottak, a cigányok lapulva kiszökdöstek, éles, recsegő vezényszavak hangzottak és a tisztiket kivonszolták. Künn robogva indultak a csukott bérkocsik.

Benn hullámozott még a ház, szétduzzan is itták a pezsgőt, lassan csöndesedtek. A Boga bódultan, tépetten leroskadtt az egyik pamlagra, éppen a Pipi mellett. Valami irtózat, pokoli lángolás csapott ki belőle, az arcza tüzelt és a szeme vörös sugarakkal megvillogott, mint egy meggyulladt gyémántkő. A keblén a vékony selyembluza, a fehér csipkeingje fel volt szakitva és kitarakták minden gyönyörűséges, átkozott csodatitkukat. A Pipi remegve, részegen rájuk lesett. A Boga elkapta a kis elsápadt ember éhes tekintetét és bolondul magához rántotta őt. Belevakultan, esztelenül rája esett a Pipi, szétütött benne mámorosan a vonagló forrósága és ügyetlenül, tapogatózva a lányon és gonoszkodva, megfogta alul. A Boga száján ijedten kisiklott egy sikoly, hirtelen kijózanodva lehányta magáról a gyereket, felugrott, megragadta a mellén; megrázta, elcsufolva, kétségbeesett dühvel arczul verte és eltaszította magától, hogy hanyatt esett.

— — Az utcán megállt a Pipi. Belebámult az éjszakába. Nem látott semmit, nem gondolt semmit; nézte az egyenes lámpafényfoltos éjszakát és nyilalva kattogni kezdett a feje, mikor megindult hazafelé. Lassan, bukdácsolva lépegetett, didergett, a szél mellett, mellőle iramodott. Összehuzta a kabátját és hallgatta a zsebéből a meglökvé furcsán kicsengő hat forintját.

— A rubintos gyűrű, a rubintos gyűrű... — motyogta azután és kibuggyant egy könyecsepp a szeméből. — Lecsavartam hűtelenül a kisujjamról a rubintos gyűrűmet, a finom, furcsa, mesebeli kis varázsgyűrűmet és elvesztettem mindent...

Botorkált tovább és nem gondolt semmire. Minden ereje kimerült már, ez az éjszaka irgalmatlanul fejbe verte és hálálra szánta. Nem gondolt semmire, nem szégyelte magát elpirulva, nem sirt keseregve és se szerelmesen, se gyűlölködve tán, sehogyan sem gondolt a Bogára. Egyszerre megadta magát. Minden, ami a háta mögött volt, elmúlt, befejeződött neki, az már nem érdekelte, mert minden gondolat, töprengés, tervezgetés nélkül annak az utjának a végén ki van nyitva a temető kapuja, megy a temetőbe és boldogan lepihen benne. Nincs már az ő számára itt titok, nem izgatja rejtély, kérdőjel sehonnan nem mered elébe. Egyszerű és ezért szép, ami még ezután jön. Senki nem fogja már ezen a világon őt zavarni, csöndes az utca és csöndes a lelke, végre rátalált egynéhány gondatlan, nyugalmas percére. Szegény kis Pipi, talán nem is kellett volna neki idejönnie, erre a kis rövid időre, ami mégis olyan keservesen megkínozta és megdolgoztatta. Mert az élet csak kínoz és dolgoztat. Érezte is, hogy hál' Isten, az ő ideje ennyi volt csak, békében már mehet. Akárhogy is volt minden, elmúlt már, többé semmi, semmi része se lesz belőle, elmegy már. A Pipi nem érzett egy csöpp izgalmat vagy nyugtalanságot sem az elutazása előtt, mintha már nagyon régen, régóta várt volna rá. Könnyű a halál és a halál előtt könnyűvé válik az élet is.

Sötétfalu utcakereszteken bágyadtan lábölt át, a vizeket, kőhalmokat nyugalmas lassúsággal kerülgette, látta finom, ködös párák hogy hullanak, ereszkedni, a holdsugarak csillámlóva átrezegtek rajtuk. V valamelyik sarki kocsmából daloló, berekedt hangok lomposan tánczoltak hozzá, érdes, nyekergő muzsika nyomon követte, és erről észébe jutott az ő sárga pianinója; amit csak néha, lopva szóríthatott a szívéhez,

ami olyan szelíd volt és ábrándozó, mint egy rózsaszínruhás lányka, aki valami kisdiák ügyetlen, szerelmes karjaiban remeg. Az édes melódiai belesimultak lágyan a lelkébe, kiemelték belőle a halkan ujjongó, boldog érzéseit, czirógatták, altatgatták, ringatózva békitették. Olyan volt, mint egy sarokba hajított, kinyitott szent, bölcs biblia, bugószavu, mélylelkű, olyan, mint egy kedves, élő koporsó, tele friss, terhesszagu, színes virággal, amik között moşolyogva fekszik, meséket álmodik lótuşzpárnán egy fehérarczu tündérleány. És aztán ma este — csunya volt, rémes — hangosan, zugva, csatázó robajjal ördögi szenvedélyeket kavarva berontott a cigánymuzsika, ami mámoros, fergeteges forgatagba beleszédítette őt is. Megrémítette, elragadta a nyargaló taktusa, az idegen, vad hangja, a sok futkosó trillája. Forró hullámokat zuditott rá és felgyújtotta a véré. És odalökte. Beleesett a puha, rugalmas ölébe és részeg lázzal, komisz, tarthatatlan, habzósoló vágygyal odanyult.

Álmos fáradtság ejtegette már a fejét, húzta a lábait, és rátalálva a kapura, tapogatózva megnyomkodta a csengetőgombot. Még sohse állt így, sötétben várva a kapu előtt, rég kinyitották már reggel mindig azt, mikor ő hazajött. Egy futó gondolatig különösnek tetszett ez az egész neki, összevaczogott és fázva türelmetlenkedett egy kicsit. Ki volt merülve, érezte, és szeretett volna már bebujni az ágyába. Fáradt nyugalommal botorkált felfelé a karfa mellett, sötét volt a lépcső, nem tudta: kopott halál-lépcső volt az, sokan megjárták, árnyak, itthagytok életek, vágyak, álmok, nehéz sóhajok gunnyasztottak rajta. Csak ment lankadt egykedvűséggel. Legalul hunyorgott csak egy kibocra lámpa; mint éjszaka egy fekete hajónak az árbocra akasztott, a sötétlő vízben mélyről visszarezgő jelcsillaga. Az éjszaka sem volt olyan sötét, mint ez az alacsonybolto, szűk lépcső, az ablaknál homályosan kirajzolta a Pipi silhouettejét, és ezzel ráijesztve, egyszerre felrázta benne az aludni készülő öngyilkos elhatározását. Megállt, dült jobbra, balra, nézte az engedelmes árnyékát és arra gondolt, ha most sok pénze volna, meghagyná irásban, hogy a sirjára színefekte márványt állítsanak, amibe nyomják bele az árnyékát, így, nagykalaposan, homályosan.

Halk kopogással felért a negyedik emeletre. Kilépett az udvari folyosóra: ott, a tizenhetedik ajtó mellett, szembe vele, az a fehérfüggönyös az ő szobája ablaka... Tizenhét ajtó mereven, fenyegetően úgy állott, mint tizenhét feketeszakállas, gonosz rabló. Gyáva remegéssel hátrahúzódott előlük, hirtelen félfordulással maga mögé pillantott és belefogódzkodott az erkély vasrácsába. A fehérfüggönyös ablaka hívogatva hívta, várta már, de tizenhét sötét, rejtelmes alak az útját állotta és félősen szepegve nem mert indulni. A vasrács hidege beleszaladt a karjába, és attól a gyors, szabad mozdulattól, amelylyel elkapta róla a kezét, felszabadult a megrémült remegése. Körülnézett, azt hitte, megy már, bemegy már a szobájába és hamar lefekszik, de a levegő különös sötétkékje, ami betetőzte az udvart, megfogta. Lassanként kisimult, könnyebbé, átlátszóbbá vált az a négyszögletes kis ég a feje fölött, kusza, kósza felhők gyorsan osonva átsuhantak rajta és ő — félálomban — már úgy érezte, mintha az egész ház röpülne a levegőben, mint egy légi vonat, és a szíve, a feje megriadva, zakatolva kattogott is hozzá. Lenézett, felbámult: a ház lebbenve vonatozott a levegőben. Ráemlékezett az öngyilkos szándékára és szomoruan látta, hogy lám, nem halhat meg. Nem halhat meg, — csördült a hat forintja a zsebében — pedig minek is éljen most már, a rubintos gyűrűje is oda van...

De ha meghalna, akkor meg nem tudná odaadni a rubintos gyűrűt a Lilinek, pedig megígérte, hogy ha meghal, neki adja, bár alig beszélt egynéhányszor vele. Nem halhat meg, mert így, a levegőben, ilyen szép röplésben az igazán furcsa is volna. Nem is lehet. Hisz veleszáll az egész ház, az egész udvar, az egész mélység, hová ugorjon hát, hogy is haljon meg? Diadalmasan felállt a rácsra, meglentette a karját és üdvözölte a felhőket, amiket elhagytak, mint a matrózok a tengeren a sirályokat.

Az éles-levegő a gyors repülésben vágta a fejét, lankadt, dülöngélt már a rácson és megunva a mulatságot, komolyan, méltóságteljesen, mint egy hajóskapitány, belépett a mély levegőágyba, ami együtt szállt, ott szállt vele, mellette, hogy elpihenjen benne.

(Vége.)

Krónika II.

Rétorok alkonya.

— júl. 21.

Bécs — a híres, a fogalommal hígult, a mi saját, külön, történelmi használatra berendezett Wienünk, amely pusztán azzal, hogy van, egyszersmindenkorra témát adott a politikánknek és türelmi bárczát, sőt hasznavehetőséget és Pantheon-potyajegyvet egy csomó semmittevőnek — Bécs újból beleütötte az orrát a mi dolgunkba; és egy olyan dologra akarta ráütni a márkáját, amelyet mi eddig egészen a magunkénak tartottunk és mint hamisítatlan, ősi, magyar speciálitást sodortunk a kulturértékek európai áruforgalmába. Arról van szó, — enfin — hogy a bécsi egyetem rektora a minap megkondította a halálharangot a retorika felett — érted, magyarom — a retorika felett... a beszéd felett, a szavalás felett, a szolnoklat felett, amibe te olyan irtó nagynak képzelted magad, amit épp úgy a magadénak és csak a magadénak hittél, mint a Hortobágyot, a kalotaszegi varrottást, vagy a népdalod ritmusát. Akik nem értették a nyelvedet, a büvöst és csak körülbelül sejtették, hogy mit kiáltottak fiad oly igézetesen, azok — hiszen mindegy és egy fillérrel se lehetsz tőle gazdagabb — azok el is hitték ezt neked és ki is mondták a szentenciát: hogy szónoknáczió vagy. Aminek te örültél (hiszen te akkor is kiugrottál a bőrödből örömdbe, helyesebben akkor is le hagytad huzni a bőrödet magadról, mikor azt mondták, hogy lovagias vagy) ... és most jön egy bécsi senki, valami rektor, azt se tudni, — ugy-e? — ki ija-fija és úgy beszél a szónoklásról, mint hogyha neki is lenne hozzá valami köze. És épp akkor bucsuztatja a retorikát, amikor a te Házadra ráborul a csönd s mig valami nagy, bibliás, mély áhitat rázza meg a melleket: a baloldal sarkából felemelkedik a nagy varázsló — Apponyi Albert, és beszél...

*

Es beszél... és beszél... és beszél... és anélkül, hogy tudná, anélkül, hogy akarná, pördöntő vallomást

tesz a bécsi rektor mellett: a retorika meghalt. Talán nem is maga a retorika, — hisz lehetetlen; hogy magának a szónak a villáma lobbant volna ki, hiszen a jövő politikája tömegpolitika, épp úgy mint az, amely a retorikát megszülte s a tömegekkel lehetetlen retorika nélkül operálni — hanem az a retorikai típus, az a forma, amely eddig uralkodott; amely körmondatok rácsába szurt virágokkal ültette be a népek szívéhez vezető utát és a szavak szárnyán — súly és regulátor nélkül — röpitette az embereket a legfélelmetesebb csucok és szakadékok közé. Amely magára koncentrált mindent, maga akarta elvégezni mindazt, amit különben csak rengeteg studiummal — statisztikákkal, numerusokkal — lehet elvégezni és egész politikákat bázisozott az *élő szó* erejére. Az *élő szó* erejére, — ez a fontos; amíg csak azok csinálták a politikát, akik közvetlenül hallották a szónokot, addig a nagy rétorok nyomot hagytak a politikában, ami csinálódott. Amikor azonban a politikában azokkal a tényezőkkel számolnak elsősorban, amelyek a parlamenten kívül állanak és a kormánypolitikák nem is csinálnak titkot abból, hogy másképp értékelik az országot és másképp a képviselőt (ez a szűkválasztójogi államokban mindenütt így van), azaz többre becsülik azt az országot, amely a parlamenten kívül van: ott hiába vágják ki a legmagasabb czékét... az ujság nem viszi ki, az ujság csak két dolgot visz ki a beszédből: a tartalmát és a formáját. És ez épp elég ahhoz, hogy az odabenn leghatásosabb beszéd is hatástalanná, sőt haszontalanná és nyeglévé fakuljon, amire az olvasóig ér. Különösen ott, azoknál a szónokoknál, akik a rétori presztizsüket nem a nyelvművészetüknek köszönhetik, nem a fejedelmi szókincsüknek és nem — főleg — annak, hogy a szóba piktúrával, plasztikával, architektúrával be tudják vinni (és ki tudják belőle hozni) azt, amit akarnak, hanem egyszerűen a hangjuk muzsikájának, a gégejüknek, a tér és a terem akusztikájának. Itt van előttem az Apponyi Albert nagy véderőbeszéde. Borzalmas, hogy mik vannak benne, — a cipő sarka alá csikorgó kő, a rosszul sikált főzőedény idegütő hangja nem tépdési úgy a fület, mint ezeknek a mondatoknak a kuszasága, a primitív füzése, a diszharmóniája, a rémes magyartalansága. Mutatóba, helyesebben: bizonyításul, sőt védekezésül, álljon itt a következő pár mondat:

»... A rabigából felszabadult nemzeti lélek természetes illuzióval *telített e légkörre esett* az 1868. évi véderőtörvény alkotása s e törvény megalkotásának egyik tényezőjétől, Kerkápolytól *hallottam, aki* államtitkár volt a honvédelmi miniszteriumban... « stb.

Vagy:

»... Katonai szempontok mezébe öltöztetett utógondolatok (szempont mezébe öltöztetett utógondolat!), melyek soha ki nem haltak 400 esztendő óta (az utógondolatok), melyek néha elnémultak, hanem a természet álcásony organizmusához hasonlóan (!) igen szívós élettel bírnak, mindig-mindig új életre ébrednek (pedig meg se haltak, — lásd fent) és új kísérleteket tesznek (az utógondolatok), daczára annak, hogy az ő előre-

nyomulásuknak a történelemben vannak emlékoszlopai (pedig csak oszlopaik lehetnek). I. Lipótét követte a *Rákóczi-féle felkelés*, a József császárat (mijét: az oszlopát, vagy az utógondolatát?) kellő időben még visszavonták, a 48-iki törvényekkel szemben elkövetett két-színüségé(-t?) az orosz *invázió és támogatás* . . . stb.»

» . . . És ha kellemetlen is önöknek, legyenek hálások nekünk, hogy mi fentartjuk a nemzetnek ezt a szent tüzét, amely a nemzeti élet csonkaságába *bele nem nyugszik* (talán: nem nyugszik bele, — vagy nem?), hanem annak teljességét követeli. (A tűz.) . . .»

Hát átkoztatok ki feleim, de Mikszáth Kálmánnak igaza volt: az Apponyi nyelve nem magyar nyelv. Apponyi Albert nem tud magyarul.

*

Ami pedig a kérdés velejét illeti: miért ütött a régi retorika utolsó órája, mi vetette meg a halálos ágát, — erre nagyon egyszerűen lehet felelni: a szociális szükségszerűség. Ezt a szociális szükségszerűséget egy kicsit triviálisan úgy is fejezhetném ki, hogy *nincs időnk*. Nincs időnk. A nap ma is csak huszonnégy órából áll, mint ahogy állott akkor, amikor az életről sokkal magasabb standarton libegett s az emberek sokkal inkább közelítették meg azt a gazdasági ideált, hogy »mentül kevesebb munkával mentül több pénzt szerezni«. Ezért olvasunk újságot könyv helyett, kroit humoroszk helyett, novellát regény helyett, ezért hallgatunk egyfelvonásost Shakespeare helyett, kuplét ballada helyett, ezért kapunk foltot vonal helyett, ezért reformáljuk a perrendet és terjesztjük ki a szóbeliséget, ezért járunk villamoson főrspont és autón villamos helyett — és ezért fizetünk a szabónál részletet, ahelyett, hogy megfizetnénk, ami dukál neki. Nincs időnk nagy beszédek hallgatni, ez vetette meg a régi, nagydimenzióju, dekoratív szónoki formák romjain (az abstrakciók vakító, végtelen világával szemben) a rövid, lapidáris formák és reális, komoly tartalmak uralmát. Csak ennek egy tünete az is, az a másik ok, hogy a témák is megváltoztak és hiába dobják a tömegszívek aknáiba a lirizmus, a patriotizmus dinamikáját az Apponyiak ott, ahol a parlamenti diskussziók tengelyében a könyvkivonati illetékesség, a kötelező munkásbiztosítás, az argentinai husbehözatal, vagy a biztosítási monopólium áll. Kétségtelen, hogy a retorika kumulálásával nagy veszteség ér bennünket, de abba már bele kell nyugodnunk, hogy minden lépéssel, amit a külső világunk előre tesz, egy-egy újabb pontot ad fel az esztézisünk.

Lengyel Ernő.

Az emberek inkább azzal törődnek: mit mondanak róluk, mintsem azzal, mit gondolnak róluk az emberek.

*

A női divat gyakran előtérbe tol olyasféle bájakat is, amelyek — nem léteznek.

Szüz Északon.

Irta: ANDREAS HAUKLAND.

(4)

VÁNDOREGÉR.

Az ég nyugati részét vörösre festette a leáldozó nap fénye.

Tüzes sávként húzódott végig az aranycsillogás odafenn a kéklő boltozaton.

De a látás határán, ahol hegység és mennybolt összeborulnak, ott, úgy rémlett, mintha az ég a hőségtől szinte duzzadozva úgy támaszkodnék neki pihenni a sziklának, amely izzó biborszínben ragyog.

Odafönn pedig a nagy fensíkon a levegő éjszaka felé mind kékesebbé vált.

Sziklákról, lápról és mocsárról mintha vékony, kék füst szállt volna fel, amely megállt és ingadozni kezdett; csöndes, átlátszó párázat, amely tünedezni sehogy sem akart.

Itt-ott ezüstösszürkén csillantak a halmok és a hegyhátak, amerre sürűbben nőtt a rénszarvasmoha.

A horpadásokban, ahol a föld nedvesebb, merev mocsárfü közül kuszott elő a sötétség.

Lassan-lassan, miközben az ég elfénytelenedett nyugaton, a fensík egyre sürűbb sötétségbe burkolózott, végül pedig mélyedések és emelkedések egy-feketeségbe olvadtak bele.

Csak az ormok, az ezüstsín mohás csucok világitottak mint sötét hullámok tajtéktarajai.

Három alak ment a hegységen át.

Steinar és fiai.

Ugy mentek, annyira távol egymástól, hogy éppen csak meghallhatták az egymás kiáltását, az időnkint fölhangzó hahó-hahót.

Több napja keresték már egyik ökrüket, amely a csordától elszakadt.

Valahányszor egy-egy magaslatra értek, fürkészőn meresztgették a messzeségbe szemüket. S megessett, hogy mindegyikük más-más magaslaton állt s mindegyik láthatta, mint sötétlik a másik kettőnek alakja egy-egy mozdulatlan árnykép gyanánt az égbe.

S tekintetük olykor odáig ért, ahol a hegység meredek lejtéssel vág erdőnek, völgynek. S ilyenkor úgy látszott, mintha a fensík hirtelen fekete éjszakába hanyatlanék.

Olyanféle érzés szállta meg őket, mintha az a darab föld, amelyen álltak, valami nagy mélységből bukkant volna föl velük hirtelen.

Szinte mozdulni sem mertek s majd hogy le nem roskadtak a magány és a pusztaság rémes nyomasztósága miatt.

Mig csak egyikük vagy másikuk meg nem szólalt, rékedt, szinte hörgő kiáltással kérdezve:

— Láttok-e valamit?

S a másik kettő felelt, mintha akkor ébredene és hangjuk remegett:

— Semmit sem látunk!

S aztán megint csak odább vándoroltak.

Ejjféltájban ledőltek a gypre s aludtak pár óráig, míg a hajnal első sugarai föl nem csillantak a nyugati hegyormok szirtjein.

Akkor újra nekivágtak a nagy pusztaságnak.

Még félhomály terült a tájon s meg kellett erőltetniök szemüket, hogy a köves, vagy a füves területeket, a lápokát és a mocsarakat megkülönböztethessék.

Itt-ott egy-egy fajtyukcsapat rebent föl előttük, szanaszéjjel riadt s a kuszó törpe nyír, vagy a magas fű között keresett menedéket.

Néha egy-egy nagyobb állatot is láttak, holmi gyanúlan kérődzőt, amely el sem menekült előlük.

Nagymessze, egyenest előttük ott meredtek ama nagy hegyek, amelyeknek csucsa örök hó fehérlik s rénszarvascordák tanyáznak, mászkálnak egész nyáron át.

Elértek a fensik tulsó végére. Onnan már csak a legzordabb magaslatokra nyilhatott utjuk.

Most egészen közel jutottak egymáshoz.

S megálltak és föl-fölnéztek a csucokra s tudták, hogy most már vissza kell fordulniok. Czéltalan lett volna odafönn nyomozniok.

De ahogy ott álltak, egyszerre csak látják, hogy ime, egy-egy nagy madár nesztelenül lebben el a sziklafalokról, pár pillanatra fönléleg a sugaras levegőben s aztán lecsap függőlegesen, mint valami kődarab, amely esik és eltűnik nyomtalanul.

Vadászó baglyok voltak.

S ahogy hárman a madarak zuhanó lecsapását követték tekintetükkel a földig, látták, hogy az egész hegyoldal csak úgy hemzseg az élettől, mintha minden egyes mohpamacs megelevenedett volna.

— Vándoregér! Vándoregér! Vándoregér! — mondták maguk elé mordulva mindhárman.

Miközben a nap fölkel az ormok mögül s a hó mintha olvadó arannyá vált volna a csucokon, az ég pedig mind rózsásabb színűvé pirult, Steinarék csak álltak-álltak s nézték, mint vándorolnak a kis állatok milliói le a rónaság felé.

Ameddig csak elláthattak, az egész lejtőt elborította a sárga-fekete foltos állatkák nyüzsgése.

S az eleven takaró fölött úgy lebegtek a baglyok, mint a nesztelenül hulló nagy levelek. Egyik a másik után tűnt el, miközben egészen kivilágosodott és a hegységet előntötte a nappali fény.

Mikor a nap lángrózsaként pompázott a fehér csucok fölött, már csak két barna sas keringett nagy nyugodtan odafönn szédítő magasan.

De a vándoregerek özönlése csak folyt-folyt tovább, szüntelen, végeláthatatlanul.

Mint kiapadhatatlan vizü áradat, amely egyre csak ömlik-ömlik, úgy tódult alá a nyüzsgő sokaság. Mint apró kavicsokká szétmálló hegynek omlása, úgy hemzsegett ez az eleven görgeteg lefelé.

Steinar arcza mind zordabbá komorodott.

Tudta ő, hogy ezt a rágsálva pusztító áradatot semmi sem tartóztathatja föl. Tudta, hogy ez előnti majd az ő legelőit s kaszálóit s fekete-kopárrá tarolja. Lejtőkön, szakadékokon át lefelé hömpölyög majd a völgybe. Felturja a földet, akárcsak valami lavina. Behatol a tanyák házaiba is. S ha végignyüzsgött a réteken, mezőkön, ott mi sem marad nyomában, csak megrágsált, rohadó moha.

S belefulnak majd a források vizébe ezek az apró ördögök és megfertőzik valamennyit.

Behullnak majd a kutjába és megmérgezik.

Hulláik ott fetrengenek majd mindenütt. Dögvészt támasztanak a marhaállományban. Tudta, megesett már nem egyszer, hogy a szarvasmarha fölfalta a veszedelmes kis állatokat.

S a letarolt földeken évek multak, míg újra kisarjadt és dussá, üdévé nőtt megint a fű.

Steinar ökölbe szoritotta kezét s átokra emelte. De mindjárt vissza is ejtette. Földre szegezte szemét s hallgatott.

Mert hiszen nem voltak azok Istennek olyan teremtései, mint más teremtések. Hiszen ezeket a kő hozta, hullajtotta a hegységre. Ugy zudultak alá az égből, mint a jéges zápor, csakhogy még annál is pusztítóbban.

Orm rápillantott apjára s megértette.

Az ő arcza is elkomorodott. Mint tükörben, úgy másolódott rajta apja arcának kifejezése.

Brynjulf azonban ragyogó szemmel, önfeledten gyönyörködött a látványban. Ő még nem volt annyira komoly, hogy e nyüzsgő férgeket gyűlölni tudta volna. Szinte ujjongó öröm töltötte el a lelkét, amikor az élet e hemzsegését látta itt a nagy pusztaságban.

S hogy a nap immár az összes orموkat és völgyeket előntötte fényével és sugarai csillogva-villogva táncoltak a nyüzsgő áradaton, hogy az egész lejtő olyan volt, mintha remegő aranypikkelyek födnék, Brynjulf nem birt nyugodtan megállni.

Kék szeme ámulva ragyogott, karját kitárta s úgy mutatott a messzeségbe.

— Nézzétek csak! Nézzétek! — mondta és hangja csupa ujjongás volt.

Apja és testvére odafordultak hozzá. És ahogy ránéztek, valami hideg érzésük támadt, amely azt sugta, hogy óriási távolság választja el őket tőle.

Önkéntelenül is közelebb húzódtak egymáshoz ketten. Gonosz sejtés rezzent meg lelkükben, olyasmit éreztek, hogy idegennel állnak szemben itt.

De Brynjulf nem vette észre.

Csak nézte-nézte a fénytől iszonyodó kis állatokat, amelyek csak nyüzsgöttek-nyüzsgöttek a nagy ragyogásban, mert nem tudtak elrejtőzködni.

— Gyerünk! — mondta Steinar.

S visszaindultak.

Apjuk nyomába szapora léptekkel siettek a fiuk; különös sietés volt az, térdmegeereszkedve, aprókat ugorva, úgy siettek halomról-halomra.

Estefelé megpillantották a kéklő mélységet, amelybe a fensik hirtelen völgygyé ereszkedik.

Ekkor Orm hirtelen megállt.

— Apám! — kiáltott s lemutatott a szénás rét felé, ahol egy pajta volt látható.

Mindhárman megálltak s arrafelé néztek.

Valami otromba, barna tömeg sötétlett ott, hozzálapulva a pajta falához.

— Az ökrünk! — mondta Brynjulf és hangja e fölfedezésre szinte rikácsolóvá izgult.

— Medve is van ott! — mondta Steinar és a kését tapogatta.

Egészen lassan mentek közelebb.

Szemük mereven szegeződött a pajta mellé lapult állatokra.

Amint annyira közeledtek, hogy mind a két testet jobban meg tudták különböztetni, észrevették, hogy ökor meg medve mintha élettelenül feküdnének ott szorosán egymás mellett.

Most már egészen közel merészkedtek.

Ott feküdt az ökor térdre roskadtan, élettelenül s szarva benne a medve-testében, amelyet megölt.

A három férfi jó sokáig mozdulatlan állt ott, képletben átélték a tusát úgy, ahogy az e két állat között lefolyhatott.

A medve bizonyára rárohant az ökorre. Az ökor nekiszzegezhette szarvát s odatüzte a pajta falához. S úgy állt ott bizonyára mindaddig, úgy tartotta fogva a medvét, míg csak maga is le nem roskadt élettelenül.

Patái mélyen bevágódtak a köves talajba. A pajta oldala csupa vérfreccsenés volt. Az ökor nyakáról pedig czafatokban lógott a bőr.

Nyelve a nyaka oldalán lógott alá. Szeme az üregéből csaknem egészen kifutott.

Steinar megczirógatta a szügyét, nézése csupa megindultság és gyöngédség volt, mintha csak valami bajtársát veszttette volna el.

Összefogva aztán becipelték a két állatot a pajtába s bezárták.

Majd lementek a völgybe, hogy lovakkal jöjjenek vissza. Meg kellett nyuzniok s földarabolniok a két állatot, hogy aztán lóháton vihessék haza.

*

Ugy történt, ahogy Steinar sejtette volt.

Néhány nap mulva a füves síkság, ahol kaszálni szokott, letaroltan, lerágottan, feketén terült el.

Amerre még fü volt, Steinar kaszálni kezdett, noha máskülönbén sokkal később került volna erre a sor.

De hát menteni kellett, ami még menthető volt.

A marhacsordát leterelték a völgybe; most már egész nyáron ott kell vala ténferegnie s a lejtőn, a sziklák tövében és a füves kis erdei tisztásokon legelésznie.

Bizony sovány legelő volt ez azokhoz a dusfüvű, végeleáthatatlan hegyi rétségekhez képest.

A tehenek teje megcsappant, megsilányult.

Steinar borzongva gondolt a tél jöttére, amikor majd egészen lesoványodott állatokat kell istállóba zárnia.

És csürei csaknem üresek lesznek.

Kaszált, kaszált, ahol csak egyetlen kaszasuhintásnyi fü is akadt.

Ide-oda mászkált a kőomladékokon s vágta a burját, ami a rések közül kinőtt.

S belegázolt a mocsarakba s tépte a sást és a többi vizinövényt és vitte haza.

Késő őszi utójáig úgy fáradozott fiaival.

Ott kusztak, kapaszkodtak egymás mellett a szakadékok nyaktörő ösvénytelenségén s marokszám gyűjtögették a kövek közül, amerre vékony vízerecskék szivárogtak a homokban, a gyéren növe füvet.

Sőt fölmerészkedtek a sziklavilág legmagasabb tájékaira, ahol csak a nagylevelű medvelapu nő, letépték s vitték lefelé a nehéz terhet oly meredek ereszkedőkön, a melyekre máskülönbén sohasem merték volna bizni életüket.

S ahogy már sehol sem találhattak füvet, sarlójuhat hosszú rudakra erősítették s nekiestek a lejtők nyírfáinak, tölgyeinek s letarolták valamennyit.

Ősz végén aztán fölmentek gereblyéikkel a hegyek közé s leszaggatták, összegereblyélték a rénszarvas-mohát s a mohczafatokat kis petrenczékbe halmozva otthagyták, hogy télen majd eljőjjenek érte s keverhessék vele a sovány takarmányt.

Mikor aztán az első hó lehullt és a jószág visszaérkezett a tanyára, meggörbült, girhes háttal, amelyen a hidegtől égnek meredt a szőr, Steinar végignézvén állatain, ahogy az istálló előtt keserves bögéssel sürgették a bebocsáttatást, nem tudott más megoldást, csak azt, hogy a csordának legalább is a felét levágja majd.

S még ugy is egész télen nyírfagallyat kellett vadosnia, fenyők lefosztott zöldjét, leháncsolt kergét adogatnia teheneinek, birkáinak.

Tavaszzal, mikor lesoványodott állatait kiengette, a fü oly gyéren sarjadt a mezőkön, hogy akár meg is számlálhatta volna a szálait. Csak lazára rongyolt moh takarta itt-ott a letarolt fekete földet.

Minden kő, minden göröngy mögöl azonban egy-egy mérges, elkeseredett állatka bukkant föl nyivogva. Az utóhad volt ez, a sereghajtók tömege, amely ott ragadt, míg a mindent elpusztító főhad tavonult, föltarthatatlanul előre, el egészen a tengerig, amelybe belefult. A kis állatok feloszlásnak induló tetemei sok mérföldnyi távolságban lepték el a partot.

Steinar a csizmája sarkával tiporta a gonosz ördögfajzatot, ahol csak érte, kő vagy rög mögött.

S a kis rémek nem ijedtek meg.

Belemartak a csizmába, mintha azt is meg akarnák falni. Még a robogó kocsikerek elöl sem ugrottak félre. Daczosan várták be s fogukat belemélyesztették, mielőtt rájuk gázolt.

Lassan-lassan aztán mégis csak pusztultak.

A következő évben el is tűntek végképp.

Steinar megkönnyebbülten sóhajtott föl ekkor; tudta, hogy hét évig most már békében marad. Hét évnél előbb nem záporoz az ég rá ily veszedelmet, nem csöpög egér a ködből sűrű harmatként a hegyekre...

(Folytatása következik.)

Saison.

Éjjel a Ráczvárosban.

— jul. 21.

Egy darab ittfelejtett mult.

Agyonnyomott, besüppedt, czopfos tetejü házak, aprók, tarkák és régiek, amik fölött álmokat keltegetve jár a hold. Lenn, a Három Arany Kacsa-utca végén álmosan himbálódzik a falból kikönyöklő vastartóra akasztott olajlámpa. Egy kis zöldkapus ház előtt, a kerítésen áthajló fáról koppanva esik le olykor egy szem fekete szeder. Az ódon török hárem ablaktalan kőfala komoran mered bele a nyári ég mély kéjébe, s valahol a harmadik utcában egy kutya ugatja a holdat. Szük, görbe sikátorok, a legtöbbször ablak alig nyílik, csak alacsony, kőpárkányos kapu, amelyen még ott van a kopogtató karikája, zeg-zugos utcák, lefelé futó lépcsősorral, aminek kerekre koptatott kövei közül barátságosan ütöget elő a csalán, lapátfü és keserü lapu. Itt-ott egy bástyafal széles ballustrade-ja ugrik ki a félöles utca közepére s mögötte, az alacsony kerítésen túl, fehér holdfényben uszik a kert, az ereszhöz támasztott létra és a kutyaház.

Itt mindenki alszik, nyugodtan, láb nélkül, nem félve a holnaptól.

Egy házból kihallatszik az óraütés: egy, kettő, három...

Tizenegy óra.

Egy hálósipkás öreg polgár talán most fordul a másik oldalára, míg valamelyik Májer kisasszony szallagos párnájára könyökölve nézi a holdvilágos ablakot, mintha várná, hogy odakinn mikor kezd rá egy érzelmes, szép, reszkető férfihang:

Alltam ablakid alatt...

A görögök utcáján már nem égnek a lámpák. Apró, öreges léptekkel jön fölfelé valaki a visszhangos macskaköveken. Lassan, előrehajolva közeledik, már látszik kezében a gombosvégü sétabot s alacsony, lehajtott gallérja alatt a fehér ingmellre boruló pápillon.

— Kudnám — mondja csendesen, miközben előkeresi zsebéből az ijesztő kapukulcsot s szuszogva

lépeget föl az ajtóhoz vezető lépcsőkön. Azután el-
tűnik és megint csend lesz.

Furcsa, érthetetlen világ ez, de szép és álmokat
ébresztgető. A nagyapáink kora él itt a kovácsolt
vaskosaras ablaku házakban, a fiókos almáriumok,
halkhangu spinétek és ovális képek között. S a kon-
traszt úgy kínálkozik, mint egy Rembrandt-képen
a fény és árnyék elosztása, csak egy pillantást kell
vetni az utcza elejére, a török terrász felé. Alig öt
percznyire csillog innen a Duna s benne a pesti oldal
egyenes lámpasora: azon túl a legraffináltabb élet
folyik. Ott börzespekulációkkal, esztétikával, gazdag
és dekadens szerelmekkel törődnek az emberek, Mallar-
méről és Hatvany Lajosról beszélnek, Strausz Richár-
dot hallgatják és a tőzsdeárfolyamot olvassák ott
írók, uzsorások, grófok, stréberek, milliomosok és ke-
resztények, összevegyülve népséggel és katonasággal,
zavaros, nyughatatlan káoszban gomolyognak, tüle-
kednek és hullámanak, itt pedig a »Kék ördög«-ben
gítár mellett éneklő valaki Csokonay dalát Tihanynak
riadó leányáról s az üvegburás kerti gyertyatartók
körüli mosolygó, kövér polgárok József császárról mon-
danak csintalan anekdotákat, békésen csendítve össze
poharaikat.

Följebb, a Csend-utcza felé langyos szél kérékedik,
illatot hozva egy megkésett hársról. A füves domb-
oldalban megszólal egy tücsök. A hold lent jár a fák
közt, mint egy óriási lámpa.

Az egyik sarokházból még világosság szűrődik ki.
Schramml-zene és vidám nevetés.

Ez itt a »Fekete remete«, vagy a »Három vig szőlő-
kapás«, vagy amit akartok, de mindenesetre olyan hely,
ahol egy félliternél több muskotályt még nem ivott
halandó egyszerre. Nem ad többet a kocsmáros még
Hornyák miniszteri tanácsos urnak sem, aki pedig
a tulajdon sógora.

— Másnak is kell — mondja határozottan és
csettint egyet a nyelvvel.

A másik Májér viszont a vacsora rendelésénél
szokott szót emelni:

— Három naturszelet? Elég lesz kettő is hármuk-
nak. — S nem is várva a választ, már elkoczog.

És egy negyedóra múlva a naturszelettel együtt
kiszül az is, hogy Herr Májérnek csakugyan igaza volt.
A szeleteken új királyságot alapíthatna Nikita.

Néhol lányok is vannak. Májér ur lányai. Szeplő-
sek, szőkék s egy kicsit szentimentálisok. Igénytele-
nek, de kedvesek. A ruhájuk tele van szallaggal és lehe-
tetlen csipkéekkel, gyűlölik Pestet, »azt az utálatos
bűnfészket« és könyes szemmel, kipirulva tudják czi-
tálni Puskint:

Tavasz, te szerelem idénye,
Jöttöd mi bánatos nekem!
Mily felhullámzó érzeménybe
Szorul el sóvár kebelem...

A férjhezmenésről úgy beszélnek, mint a rántott
csirke készítéséről, s ha nagyon szépen megkéri őket
valaki, még koczintanak is. De csak egy kortyot

s akkor is aggodalmasan pillantanak át a másik asz-
talhoz, ahol »apa« a báróval sakkozik. Mert a báró is
idejár. A báró, aki résztvett a szabadságharcban,
de aki még mindig hódító jelenség kecsgeorru cipő-
jében, koczkás gigerlinadrágjában és szallagra kötött
monoklijával, mikor komolyan csóválja meg a fejét:

— Mavgitka, Mavgitka, maga máv megint ka-
czévkodik velem.

Ez a Margitka az különben, aki legjobban gyűlöli
azokat a nőket, ott, odaát.

— Micsoda. pucczot visznek és milyen rafinéro-
zottak — mondja megbotránkozva, s valljuk be: egy
kicsit irigykedve. És ilyenkor rendesen egy sóhajtás
következik.

Éjfélkor azonban már itt is eloltják a lámpákat.

Kinn az utcán, az összeboruló fák árnyékában
alszanak az apró, tarka házak. Itt-ott egy macska fut
végig a kerítés tetején.

Mindenki alszik, még az öreg Vendel is, aki télel
lámpással szokta lekisélni a vendégeket a hidig.

S míg csendesen bandukolok lefelé a Hadnagy-
utcza kongó kövein, szomoruan gondolkodom rá, hogy nem-
sokára vége lesz itt mindennek. Átjön ide is a buda-
pesti barbár, csákányt fog ezekre az apró, csupa stilus
házakra és agyonüti Biedermeier urat. Amerikai körutakat
épít a Tabánból, teleülteti kétoldalt utálatos bérkaszar-
nyákkal, házmesterekkel, poloskákkel és egyéb kulturin-
tézmenyekkel s tíz év múlva itt, ezen a helyen, ahol most
majd kitortem a lábamat, rendőr fog állani egy ragyogó
ivlámpa alatt s fölírja gyors menésért a 4867. számú
automobilt. És én még sem tudok örülni ennek, bár
szeretem a kulturát, leszámítva a mozit és a fonográ-
fot, mert hát minek ide rendőr, bérház és villany-
lámpa, mikor itt nincs se tolvaj, se olyan öngyilkos,
aki emeletről kívánja a halált, ellenben van egy olyan
kulturhistóriai muzeum, amilyennek párját kell ke-
resni. Mert ódon, furcsa ritkaságok gyűjteménye,
kedves, szimpátikus emlékek tanyája ez az egész város-
negyed.

Egy darab ittfeljtett mult.

Kárpáti Aurél.

INNEN-ONNAN.

> Székely Mihály. Bécsujhelyről jóformán mindenféle
előzetes értesítés nélkül utra kelt egy magyar pilóta, Székely
Mihály és valami immár lomtárba való, — haha, hogy szalad
az idő, már vannak lomtárba öregedett repülőgépek is —
tehát valami, hogy jó kocsisműszóval éljek, »rezorva«-gépen
három itatóra iderepült Budapestre. Nem várták, mint a
szerencsétlen, agyonvárt Biert, de nem is volt a megérkezése
olyan szenzáció, mint az Umlauff sok szerencse mozgatta ide-
repülése. Székely nem csinált magának semmiféle előzetes
reklámot és nem is versenyben indult, sőt még rekordot sem
javított, mert hiszen az utját háromszoros leszállással tette
meg. És azért ez a fiatal magyar aviatikus, akinek a gépe
megzendülése Budapest felett valóságosan lázba hozta a tikkadt
este publikumát, mégis teljes mértékben megérdemelte, hogy
kint a repülőtéren diadallal fogadják és még a hivatalos funk-

cióra odarendelt emberek is úgy megszeressék egyszerre a lég vándorát, hogy a vállukra kapják és úgy hordozzák körül diadalmenetben. Hogy is ne lehetne ez érthető. Megérkezik a levegőn át az első magyar ember, aki hosszú utat szegett a levegőben. A Székely, talán ez az a Tatrangi Dávid, akit Jókai álmodott el? Amint este itt berregett-surrogott a fejünk felett a váratlanul érkező esti vendég monoplánja, hogy azután simán és okosan szálljon le a rákosi repülőtéren, mégis támadt bennünk valamelyes keserű gondolat is. Az, hogy miért kell a magyar aviatika első sikerének is éppen Bécsujhelyen kezdődni el? Miért nincs abból a horrendus pénzből, amit kizsarolnak belőlünk, csak legalább pár tizezer forint, csak talán egy-kerekes százezer forint arra, hogy valóban meg is lehessen csinálni a magyar aviatikát. Mert csak ennyi kellene ahhoz, hogy a rákosi repülőtér is valóban repülőtér legyen, a Székelyhez hasonló pilóták nevelője, ne pedig olyan mulatságos kis haréna, amivel a lapok leginkább a kromok között foglalkoznak.

* * *

24 Fajok kongresszusa. Finot mondotta valahol, hogy a tiszta fajokról szóló teória csak álom s egy kis tulzással gyönyörűen bizonyítja be a fajkeveredés alapján, hogy a francziák az igazi germánok s a németek az igazi gallok. Mindez azonban nem zavarja azokat a kiváló antropológusokat, akik — dolicho- és brachicefalosok egyaránt — nemzetközi kongresszusra gyűnek össze e hó végén Londonban, hogy faji alapon tanácskozzanak arról az 1400 millió emberről, akik e keserű lében forgó csillagon laknak. Mindenesetre rendkívül érdekes lesz ez a gyülekezet, amelyre Japán épp úgy elküldi a maga *Török Aurélját*, mint Arábia vagy Patagónia, s az új Szennár mezején megint megindul a toronyépítés, bár most nem annyira bibliai, mint inkább természettudományos alapon. Persze ez sem megy majd minden nehézség nélkül, különösen ha Anglia fölött is ott reszket még az amerikai hőség gyilkos hulláma, amely ellen a derék grönlandi tudósokat majd bizonyára jégsekrekényekbe szállásolják el a praktikus angolok, míg a szudáni főrendiház elnöke ezzel szemben esetleg összes oroszlánbőreit magára szedve fogja követelni, hogy fűtsenek be a tanácskozásterem kandallójába. De ezek a nézeteltérések előreláthatólag nem járnak majd olyan súlyos következményekkel, mint amaz első kongresszuson a vizözön után s a tudományok tornyán egypár új téglatorony kerül fel ismét, diadalmasan hirdelve az emberi szellem folytonos előrehaladását.

* * *

24 Van Dyck és a gyufa. Így együvé írva anakronizmusnak tetszhetik a dolog, de megnyugtathatjuk az olvasót, hogy a valóságban is az. Nem akarjuk az esetet olyan súlyos szóval illetni, mint amilyen például az: ostobaság, de mindenesetre mérsékelt elragadtatással emlékezünk meg a miniszteri rendeletről, amely Franciaországban a gyufamonopólium életét a gyufás-skatulyákra ragasztott Van Dyck- és Rembrandt-képekkel igyekszik elvenni, és korántsem vagyunk hajlandók ez alkalommal a »lám, a művelt Nyugat« és a »mi pedig szegény Balkán« alapján álló-összehasonlító módszer kissé bizonytalan talajára követni azokat az esztéta lelkeket, akik a magyar közéletben »smokk« néven fordulnak elő. Nem pedig azon egyszerű okból, mert a Van Dyck- és Rembrandt-kultusznak ez a formája abszolút »nem képez művészetet«, még annyira sem, mint a mi Princesas-dobozaikon látható háremhölgyek, mert 1. amint nem lehet a sixtusi kápolna freskóit tíz négyzetcentiméteren elképzelni, úgy egy Rembrandt-portrait is nyilvánvaló tiltakozás lesz a gyufaskatulyákon minden effajta miniszteri rendelet ellen, ha pedig 2. az a kép nem lehet művészi értékű, mi a fenének keserítik el vele a szegény trafikokisaszonyok életét, akik kénytelenek lesznek ezentúl az édes, jó

limonádés Ohnet-regények helyett a németalföldi művészet történetét tanulmányozni és végül 3. a gyufától minden józan francia polgár azt várja, hogy meggyulladjon, nem pedig hogy abból renaissance-galériát gyűjtsön össze a mellényzsebben. Nyilvánvaló tehát, hogy ebben a tekintetben nekünk nem igen van okunk a siránkozásra s kulturánk elmaradt voltát már csak azért sem mérjük a gyufás-skatulyák képeivel, mert sajnos, arra sokkal alkalmasabb fokmérők kínálkoznak lépten-nyomon a mi sokszor emlegetett közéletünkben.

* * *

+ **Mária Pawlovna hercegnő,** a legszebb svéd asszony, akiről honfitársai azt tartják, hogy már csak azért is szebb a milói Vénusznál, mert eleven, egy év óta rendes hallgatója a stockholmi műgyetemnek. Ki gondolná, hogy Vilmos herceg feleségének gyönyörű szemei számok, szögek és mértani vonalak tömegében kalandoznak el legszívesebben? A kultúra rajongói ott laknak a jőzannak, hidegnek ismert északon s van abban valami varázsos, imponáló erő, amit ez a gyönyörű asszony — gyöngye a fajának — minden póz nélkül, egész természetesen csinál. Nézzék meg a fejét, csupa harmónia és öntudatos szépség, szemeiben a fjordok hűvös tisztasága s mozdulataiban az uralkodásra termettek nemes büszkesége egyesül a legőszintébb asszonyi bájjal. Ibsennél láttunk egy pár ilyen portrait-t, finomak, törékenyek és mégis erősek, olyanok, mint maguk a svédek, akiknek lelkében egy tőből fakad az artisztikum és a józanság szeretete, a művészet és az erő. Mária Pawlovna hercegnő a legelső ezek között, aki most már különben nemcsak a hercegnők között a legszebb, de a diákasszonyok között is. És ami a legszebb, mindamellett még csak nem is feminista.

* * *

▷ **A nyári ember.** Éjjel sétálok a Duna-parton és megszólít egy ember, aki ottan ácsorog kibontott inggel és verejtékezve az átfült kölépcsőkön s látszólag mindenáron beszélni akar. Hogy meleg van, hogy a levegő már kissé hűlni kezd. Hogy ez és az történt ma. Nem ismerem az embert. Valami hídvető inas lehet a Dunán, de lehet más is, akár egyetemi hallgató, akár postaszolga, akár egy faczér író is. Ő egyszerűen a nyári ember. Télen elszaladna mellettem, tavaszszal fűtyürészne és ősszel se venne észre. De nyáron minden budapesti, akit ideköt a nyomoruság s nem mehet nyaralni: kolléga és jó ismerős. A város faluvá vedlik át. Mi pedig falusiasan elbeszélgetünk egymással, majdnem tegeződünk már, majdnem átkiabálunk a tulvégre, hogy ej-haj, de kutya meleg is van, kedves szomszéd ur.

* * *

△ **A malacz.** Mi derék emberek sehogy sem fogjuk megérteni, hogy egy ember, mint Bázs Vazul, hogyan vetemedhetik egy vonat kisiklatására csak azért, mert egy malaczát elgázolta. Viszont Bázs Vazul sajtó szive és teli könyzacskója sehogy sem érti meg azt a nembánomságot, amelylyel a vonat átment az ő malaczán, holott megállhatott volna. Egy vonat és egy malacz, — milyen aránytalanság? És mégis, — ha merném, megérteném Bázs Vazult, a kanászt, aki boszut akart állani a vonaton a malaczért. Mert könnyű nekem így összemérni a két tételt: egy vonat egy malaczért, mert sem a vonat, sem a malacz nem az enyém. De az a malacz a Bázs Vazul kára s legalább olyan arányban, mint mikor valakinek a vagyona eluszik egy lelketlen spekuláns kezén. Egy malacz szörnyű nagy érték, egy vonat pedig semmi és senki annak a kanásznak, akinek a malacz a vagyona. S most jön az a bestia, akinek nem vétett, s elveszi a malaczát. S most jönne ő is boszut állani a malaczáért,

— oly világos, oly szent joga van hozzá most már, hogy a malacztát elgázolták, hiszen az a vonat megrabolta őt, mikor semmivel sem bántotta. S annak szabad malacztát gázolni s neki nem szabad vonatot kisiklatni? Hát ez is igazság?

* * *

△ **Inzolvencia.** Már rendben van minden. Ha vissza nem jön, akkor becsukják, de visszajött s most becsukják azt, aki egy rossz szót ejt rá. A differenciákban megegyezvén, a közgazdasági eseményből egyszerű incidens lett, a börze pánikjából egy mindennapos fizetésképtelenség, mely már nem is az. A családi ügyek is csak addig szellőtettettek, amíg úgy állt, hogy megszökött. Mivel nem szökött meg, neki is van családi szentélye, mint minden más urnak, akinek szeretője van. Gyönyörű dolog az a nyilvánosság, nem olyankor, mikor beszél, hanem mikor elhallgat!

* * *

♂ **Sztrájkolnak a metszők.** Igen: a bérforradalmak forgószele a csendes, patriárkális ortodox parókiák nyugalmát is föl kavarta s a Nyomor, a proletáriátus sorozóbizottságának elnöke, a sakterokat is behívta most a regruták közé. Istenem, — micsoda perspektíva — már az íráskutató páriák is tépdésik a lánczaikat, s akik eddig csak a talmud, vagy a midrás szavainak csinján-binján disputáltak, vagy a pap, a jegyző, a sámesz kicsi dolgait tették a vallásérkölc mérlegére, azok most Marxról beszélnek és a legmodernebb kultúra arzenáljából szedik a fegyvereiket — a maguk isteni kapitálizmussával szemben. Hogy végződik ez a harc, — nem tudom; de Molnár János nagyságos urnak adok egy tanácsot: bujtogassa a sztrájkolókat is, a szegény, sovány, szomorú sakterokat, a hitközségi elnököket is, heccelje őket még jobban egymás ellen, akkor nem lesz aki a húst levágja, aminélfogva természetesen fogyasztó sem lesz, aki a húst megegye és minthogy hús nélkül a zsidó nem tud élni, — a zsidókérdés egyszersmindenkorra meg lesz oldva.

SZINHÁZ.

Magyar mozgó.

(Megjegyzések.)

... Különösen egy szempont érdekes. Az, hogy a magyar mozgó, amelynek szerződéseit ezen a héten irták alá és pecsételték meg, ugyszólván a nettosúlyával viszi ki külföldre a magyar színészetet, a nyelvünk nélkül, a hangzóink nélkül, amelyeket ott nem értenek, de a mosolyt, a gesztust, a mimikát biztosan értik: A színjátszás internacionális koncertjén szereplünk magyar filmekkel. Ennyiben izgatónak tartom a *Faludiék* őszszel megnyíló *Hunnia*-mozziját. Mintha valaki egy hangfogót, egy ördögös sordinót talált volna fel és a darabjaink érthetők már és a színészeink tulmennek a határon, bámulják és tapsolják őket, mint a *Kernstock*-vásznot, vagy a *Bartók*-muzsikát. Keveset tudok a dán színművészetről. De ezen a télen, a moziévadban láttam egy csodálatos dán nőt, sápadtan, nagy szemekkel, láttam az ő nyírott és napsütött kertjüket, láttam az ősz teológust, a tiszta, szelid életpárjával, láttam egy kopenhágai utcát éjjel, gázfényben, mozogni láttam és élni a hangafüveket s már nem idegen a dán kultúra és nem idegen többé a dán színészet se. Talán így lesznek szószólói a ma-

gyar színészek a mi isten háta mögé eső rejtett és gazdag életünknek. Ami az írónak a fordító, az a színésznek és a mozgó életnek a kinematográf.

... És aztán? A mozi a színház mellett olyan szerepet tölt be, mint a könyv mellett a boulevard-ujság, vagy egy szemfüles illusztrált lap. Nemcsak exportáljuk az életünket, de egy új és friss szellemet hozunk ide, ami eddig még ismeretlen, és ott rezeg és cikázik majd előttünk az életünk üteme, a vérmérsékletünk lázábrája, amely minden más temperamentumtól idegen. Szó sincs róla, szerettük és élveztük az olasz mozikómikusokat is. Valóságos kaucsukemberek, rugékonyak, macskaszerűek, mindig talpra esnek. A francziák bájosak és elegánsak. A németek nehézkesek, nyárs-polgáriak, de nincsenek kedvesség és kultúra nélkül. Az angolok pedig, mint a bábuk, mint a cirkuszi excentrikusok, mint a hasbeszélő bohócok. De talán tudnak majd módot a magyar mozarabirók és a magyar színészek, hogy a mi humorunk sajátos rágását fejezzék ki, hogy a mi meleg és nyugalmas magyar kedélyünket rajzolják, hogy a szivtelen és mégis kedves, kegyetlen és mégis meleg csibésztempóinkat, budapesti bakugrásainkat fessék és gesztusokba tegyék át a jasszok, a kucséberék, a varázsital-árusok tolvajnyelvét is. Hogy lássuk a Hermina-ut életét, a Liget vasárnapi tolongását és a Belváros előkelő forgatagát. Hogy megmozduljon a budapesti utca.

... Ezenkívül pedig még valamit. Nem haltok meg egészen ti se, magyar színészek, akiket Petőfi egy versében elsiratott, mivelhogy nem tudtok horgonyt vetni az időbe és túlélni benneteket az utolsó könyv, a legutolsó ponyvafirka is. A magyar film halhatatlanná teszi a színészt. Legalább is meghosszabbítja az agóniáját mostoha időközön, felejtő évtizedeken keresztül. Megmereviti a pillanatot. A pillanat halotti maszkiát adja és szoborba önti a gesztust, az örökre eltűnő ihlet suhanását, a színész veszendő munkáját. El lehet raktározni egymás mellé az öreg *Gabányi* sirásóját s *Varsányi* Irén egy csendes mosolygását, *Újházi* Ede kacaját. A fiatalság gesztusa pedig sohase hervad el, pohárba rakhatjuk, mint a bimbót, a leveleivel és a mosolyával együtt. Megőrizzük a tragikus, rejtelmes grimaszát is, mint valami megkövesedett havasi gyopárt. A magyar színész kicsit emancipálva, érezheti magát a halandóságtól, egy illúzió hatása alatt szabadabban, boldogabban lélegzőnk mi is, hogy az első magyar mozgó munkához lát és ezen az őszön előadást hirdet. Hosszulejárata előadást, amelynek csak a messze jövőben lesz vége. A színlapon talán ez állhatna: »Kezdeté 1911-ben, vége valamikor 2011 felé«.

Punin.

Eleonora Duse. Most tudtuk meg, hogy ősz tincsek vannak a hajában és hogy már ötvenéves. Kezdetől fogva úgy beszélünk róla, mint aki van. Az ügynöke, *Schurmann* azonban azt mondja, hogy fáradt, pihenni akar, végleg visszavonul a színpadtól és élni fog. Elfáradt, isten tudja mitől. Nem az éjszakai gyorsvonat-turáktól és talán nem is a játéktól fáradt el törékeny teste. Ha erről a titokzatos asszonyról van szó, a szavak utánrezgését halljuk s hajlandók vagyunk nekik bizonyos titokzatos értelmet tulajdonítani, ami az élet mélységét takarja. Eleonora Duse a sikerei délszakán hal meg a művészte számára. Elvonul és elbujik, de nem úgy, mint Hedvig *Wangel*, aki apáca lett, inkább talán úgy, mint a pogány leányok, a Veszta papnői, akik az erdőben érezték a természettel, a fákkal és vizekkel való kapcsolatukat. Ezután csak a ravennai fák látják. De rejtély volt akkor is, mikor kifestve a színpadi lángok fényében láttuk. Ki tudja, miért volt szomorú mindig? Ki tudja, hová áhítozott a végtelenbe mutató gesztusával? Ki tudja, mire gondolt, hogy a kis velenzei kastélyának erkélyéről a színekre, a napra, a halott vizekre nézett, mindig-mindig szomorúan? Egyik rejtélyből a másikba vándorol át. Nem ismerek szebb életet, szebb művészi pályát

és szebb elhalkulást. Ez a csendes elhatározása pedig mindnyájunk vesztesége. A *star*-ok világában ő volt az ideál, a sarkcsillag. Körülötte fényes csillagok és kis bolygók keringtek, tünékeny rezdüléssel. De a jövő színházi kritikusi zavarban lesznek, ha felfelé akarnak mutatni. Mert nem látták *Duse*-t. Mi, budapestiek, utoljára a *Rosmersholm*-ban láttuk. A neve most utoljára aktuális egy színházi hírrel kapcsolatban és ez róla az utolsó kritika.

IRODALOM.

Strindberg.

Stockholm, július közepén.

Legközelebb eső és egyuttal leghálásabb témája az emberi spekulációnak a nő, legveszedelmesebb téma a nő, de legszebb téma az élő nagyember. Nem a rikordnagyságokra gondolok, mert hiszen a legnagyobb hegedűs, sakkmester, boxolóbajnok problémája egyszersmindenkorra meg van oldva azzal, hogy 19 nagyobb, mint 18.9999, meg az összes, ennél kisebb számok. A jövő nem hozhat nagyobb meglepetést, mint hogy a 19 helyett 20-at, vagy 20 milliót kell írni.

A nagyjelentőségű ötletek szerencsés irányba tévedt megtalálói: Marconi és társai szintén nem tartoznak a nagyemberek kategóriájába. Olyan köröskörül nagyemberekre gondolok, akiktől el lehet venni sok mindent, anélkül, hogy nagyságuk csökkenne. Akik csak hasonlíthatók, de mértékkel nem lehet kifejezni őket, mert fejükkel valahogy belemagasodnak egy negyedik dimenzióba. Akiket durva tévedéssel »az *Ostwaldok*«, »egy *Tolsztoj*« kifejezésekkel szoktak aposztrofálni, noha egy kevés gondolkodás után mindenki rájön, hogy ezeket a neveket többszámban, vagy határozatlan névelővel nem szabad emlegetni.

De csak az élő nagyember szép téma, mert az elköltöztek mind meg vannak hamisítva. Mikor azt hiszszük, hogy az elmúlt idők valamelyik nagyembere van előttünk, többnyire csak azt a nem nemes patinaréteget látjuk, melylyel a nagyembert az ő utószülött parazitái bevonták.

A nagy időket látott, harcos, öntudatos nagyember a legszebb és a legnehezebben megoldható téma.

A Strindberg-téma most itt erősen kínálkozik. A Strindberg-Muzeum láttára irigylem ezeket a saját magukkal törődő svédeket, akik megszerezték Strindbergnek ezzel a muzeummal a halhatatlanság érzetét. Egy nép kultúrájának nincsen szebb fejlődési foka, mint mikor meggyőzi az öregedő nagyembert arról, hogy nem fog meghalni soha. A norvég kulturát ebben a pillanatban nem az analfabéták kicsi százalékaért, nem a csecsemőhalálozás arányszámáért, nem is az új nőképviseleért becsülöm nagyra, hanem azért, mert annak idejében nem valami régi Haakonnak, hanem az élő Björnsonnak emelt szobrot Krisztiánia legszebb terén.

Ugy képzelem, hogy az öreg nagyember nem szívesen néz a tükörbe, a maga arczképét se nézheti valami nagy örömmel. De nem hiszem, hogy a saját márvány-, vagy bronzszobra is ilyen hatással volna rá. Feltéve, hogy az a szobor nem készült, hanem lett, vagyis úgy áll a maga helyén, hogy onnan többé el nem képzelhető. Olyan szobor, amelyiken látszik, hogy közös idegrendszere van a földdel.

A Strindberg-szobrok egészen ilyenek. A mellszobornak különben is annyira természetellenes a határoltága, hogy a legnagyobb művészek is csak véletlenül tudnak megbirkózni a köldökig tartó monumentalitással. A Strindberg-Muzeum szobrai inkább csak egy-egy különböző értékű, de egyformán rajongó gesztussal kommentálják a költőt.

Azt hiszem, hogy az *Eldh* nagy szobra örvendeztette meg legjobban Strindberget, tehát ez a legjobb szobor. Az örömon kívül mit érezhet Strindberg, mikor ezt a szobrot nézi?

A Strindberg-ről készült fotográfiákat, festményeket nem tudom egyszerre élvezni, értékelni, ha hazavihetném őket egyenkint, az nagyon jó volna. A témédek könyv, az idegen nyelvű kiadások színes, hosszú sora szép látvány, felemelő. Az elemek harcát ábrázoló egyik-másik festmény megrendít, meglep az alkimista Strindberg, megcsudálom a zenét és zeneiskolát szerző nyelvész, etnográfus és történetíró Strindberget, de mégse óerte keresem fel olyan sokszor ezt a helyet.

Egy fiatal cseléd lányhoz járok, a krinolin, kékszemű Norling Ulrikához, aki hajadonfővel ül a fotográfus székében és ölében tartja új napernyőjét. Ez a kerekarcú, szépen boltozott koponyájú parasztleány, aki jámbor *lāsare* létére házasságon kívül hozta világra első gyermekeit, finomrajzu száján, szemein kívül, a rajongáson, meg a daczon kívül még az örökös egyedülvalóságot is fiára hagyta.

Norling Ulrika telivér szép parasztlány és ha nem Stockholmba, hanem valamelyik tanyára a tehének mellé kerül, talán sokáig él, talán derék halászok és földmivesek egész sorát telepíti a Skärgorden szigeteire. Csakhogy Ulrikát szerencse érte, kiemelték talajából, átültették, polgárnőt csináltak belőle. Ez volt a veszte, mert az átültetés nem sikerült. Nem a talajváltás ölte meg Ulrikát, hanem az emelkedésbe rejtőző sülyedés. Az, hogy legelső parasztlányból legutolsó polgárasszonygyá lett. Szeretett volt, elhagyott, lenézett lett. Ez öregítette meg néhány év alatt, ez tette fanatikus hívővé, fia tudományának gyűlöllőjévé, magabazárkózzá, ez ölte meg. A paraszt Norling Ulrika gyászos emelkedése miatt volt egész életében anyátlan, magános lélek Strindberg.

Az ő magános, anakoreta élete magyarázza azt az emberileg csodálatos kiterjedésű tudást, művészetet, műkedvelést, melynek tanúságait ezek az üvegszekrények őrzik. Csak a magános Strindberg rajzolhatta ezeket a gyönyörű kéziratokat, a színes inicziálékat, a nemesvonalu pergamenborítékokat. A svéd ember természete olyan, hogy a virágot meg az állatot közlő közelről nagyon szereti, az embert pedig csak messziről, tisztes távolságból. Ebben a tekintetben tipikus svéd Strindberg. Itt van ebben a muzeumban minden, amivel ő szeretettel foglalkozik és foglalkozott: a mult, a tudomány, a művészet, a természet, — csak az ember, a szeretett ember hiányzik.

Hiányzik az ő saját emberi életének lefolyása, hiányzik a környezete, hiányzanak azok az emberek, akiket szeret, vagy valameddig szeretett. Hiányzanak, akik szerették, vagy bántották Strindberget. Nincsen nyoma ebben a muzeumban se barátnak, se szeretőnek, se feleségnek, se gyermeknek. Tudom, tudja mindenki, hogy volt része Strindbergnek mindezekből, — de ha ő azt mondja, hogy senkinek semmi köze hozzá, akkor a szó is elhal az ember ajkán. Tetszik nekem, hogy a svéd néző úgy tesz, mintha észre se venné, hogy hiányzik valami. Meglep, de jól esik, hogy három év óta, mialatt a legelkeseredettebb harcok dülnek Strindberg írói egyénisége, igazai körül, az ellentáborban se hallatszott egyetlen szó, vagy célzás a Strindberg magánéletéről.

Jól esik az a tudat, hogy majd, ha Strindberg nem akadályozhatja meg többé muzeumának teljes kibővítését, tisztelői akkor se fogják közszemlére, üveg alá helyezni mosóceduláit, veseköveit és hátrahagyott szivarvégeit. Ebből a szempontból kellemesebb, ha a nagyember muzeumát nem nagyszalontai, hanem stockholmi emberek rendezik be.

Antal Sándor.

Intermezzo. *Kiss József gödöllői magányában szorgalmasan dolgozik »Legendák a Nagyapámról« című, hamarosan országos hívre jutott epikus költeményének folytatásán. Ebből való az a néhány stanza, melyet lapunk élén közlünk és melyet Tisza István revuejéből, a »Magyar Figyelő«-ből veszünk át.*

Hiuság vására. Anglia és vele az egész művelt világ az idén ünnepli *Thackeray* születésének százéves évfordulóját. Száz éve, hogy megszületett a *Pendennis* írója, akinél talán csak *Dickens* ismerte jobban az emberek apró félszegségeit és kicsinyes gonoszságát. De *Thackeray* tagadhatatlanul a mélyebb, igazabb, emberibb és nagyobb művész, mert míg *Mr. Boz* csak mosolyogva mutatja meg a »vándorló tükörben« a világ képét, addig *Thackeray* az okokat, összefüggéseket keresve, az élet rejtett szálait bogozva jár a *Hiuság vásárában*, amelynek minden alakját személyesen ismerjük. Ő nem a világ képét vetíti elénk, de kézenfogva vezet magával *Mr. Osborne* házába, az indiai kormányzóságba, *Pitt* báró kastélyába, az udvarhoz, az ódon vidéki vendégfogadóba és az adósok börtönébe. És mindenütt van egy-két szava hozzánk, kedves, megbocsátó és aggódó. Egy melegszívű, élesszemű s egy kissé kiábrándult ember moralizálását halljuk a fejezetek végén, de még szarkazmusában is annyi báj van, hogy mindig szívesen hallgatjuk. Kritikusnak született, bár nem tudott soha kiméletlen lenni, mert mindent megértett. »Gyertek gyerekek, — mondja a regény végén — csukjuk be a színházat, hagyjuk pihenni a bábukat« — és utána megírja legszebb, legnagyobb könyvét: *Esmond Henrik* történetét. Itt csupa szív, kedély és poézis, a gunyolódó eltörte a tollát. A maga életének küzködése, csendes szomorúsága és fölcsilanó szépsége zendül keresztül a sűrű betűsorokon s a megbékült bohóc, eldobva a csörgősípkát, elérzékenyülve öleli magához a világot. Itt lényegesebb ember, egész ember és művész.

Száz év távolán át e pár sorban rója le emlékének a hála adóját a *Hiuság vásárának* egy csendes kószálója.

—i—l.

KÖZGAZDASÁG.

Standard Életbiztosító-Társaság. A társaság 85-ik közgyűlését 1911 április hó 25-én tartotta a társaság székhelyén, Edinburghban. Az évi jelentés tanúsága annak, hogy a *The Standard* életbiztosító-társaság hű maradt 1825-ben történt megalakulása óta következetesen gyakorolt elvéhez, hogy biztosítottai igényeit a legliberálisabban elégítse ki, ámde egyúttal a társaság sziklaszilárd vagyoni állapotát és a nyeresemény forrásait még inkább erősítse, gyarapítsa. A *The Standard* előkelő pozícióját és kiváló financiaiális helyzetét meg lehet ítélni abból, hogy minden egyes a *The Standard*-nál fennálló életbiztosítási kötvényre ma már átlag közel 5000 korona féltett díjtartalék esik. A nyeresemény $\frac{1}{10}$ része a részvényeseket, $\frac{9}{10}$ része a nyereseményjogosultsággal biztosító feleket illeti. Az igazgató-tanács jelentéséből közöljük a következő adatokat: az 1910-ik évben 4702 ajánlat lett benyújtva 60,552.225 korona biztosított összegről és kiállított 3967 kötvény 48,236.940 korona biztosított összegről 2,093.202 korona első évi díjjal. Az üzletév végén a társaságnál a biztosítási állomány 691,878.003 korona biztosított összeg volt és az évi jövedelem 37,311.848 koronára rugott, amiből 24,185.676 korona díjbevétel és 13,126.172 korona a beruházások jövedelme. Továbbá életjáradékokért 1,195.184 koronát vételezett be a társaság az elmúlt évben. A társaság tiszta vagyona az elmúlt évben 5,643.184 koronával 309,381.515 koronára emelkedett. Halálesetek és esedékességek fejében a társaság 1910-ben 20,300.290 koronát fizetett ki. Fennállása, vagyis 1825 óta több mint 196 millió korona nyereseményt utalt át a biztosítottaknak és több mint 62 millió koronát folyósított halálesetek folytán. A társaság vagyonából 95,762.837 korona van jelzálogkölcsonokban elhelyezve, a társaság kötvényeire és ezzel összefüggő kölcsönökben 45,750.529 korona, kölcsönök törvényhatósági és gyarmati kötvényekre 51,096.856 korona, ház- és földbirtokokban

19,012.182 korona, értékpapirokban 85,189.028 korona, bankletétek és készpénz 5,662.223 és 14,130.035 korona különféle értékekben.

A **Foncière pesti biztosító-intézet** életbiztosítási osztályánál a folyó év első felében 3284 ajánlat 14,776.380 kor. biztosítási tőkére és 1000 kor. járadékra nyújtott be; 2892 kötvény 13,116.930 kor. tőkével állított ki. A díjbevétel 2,990.807 kor. 27 fillérre rug. Haláleset 137 jelentetett 539.940 kor. összegről. Egyszersmind utalunk ama különös kedvezményekre, melyeket ezen hazai intézet (alapítva 1864-ben 4 millió kor. részvénytőkével, nyereség- és díjtartalékaival és évi bevételei körülbelül 50 millió kor.) az életbiztosításnál nyújt: 1. Hadbiztosítást díjpótlék nélkül a népfelkelők védkötelezettjeire nézve a teljes biztosított összeg erejéig. (A katonai szolgálat egyéb kötelezettjeire nézve mérsékelt díjpótlék mellett.) 2. A feltételek értelmében a biztosítás érvényének megtámadhatatlansága még az esetben is, ha a biztosított párba vagy öngyilkosságot folytán halt volna el, vagy ha utólag kitűnnék, hogy a biztosított a biztosítás alapjául szolgáló ajánlatban lényeges körülményekre nézve tévedett. 3. Egy, három vagy öt évi nyereségelosztással egybekötött biztosításokat eszközöl. 4. A biztosításnak három évi fennállása után a biztosításra jutányos feltételek mellett a) kölcsönt ad, vagy azt b) visszavásárolja, vagy c) minden további díjfizetés nélkül tőkésítést eszközöl, anélkül, hogy a félnek utóbbiért folyamodnia kellene.

HETI POSTA.

Losonc. A gyermekkor regényéről szóló cikket *Kárpáti Aurél* írta.

V. S. »Velencében vagyunk a lagunák festői városában.« Köszönjük: elég.

K. L. Mást kérünk talán.

U. Jenő. Régi dal.

Nem közölhetők. Azt mondta... Visszapillantás. Jelgém. Utoljára jövök hozzád... Mindegy: Köny. Mosoly. Finale. Retour le... Üzenet.

Felolós szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Ingyen ásványvizet az utazóközönségnek. Az Idegenforgalmi Vállalat, melynek helyiségeit most az utazási idény alkalmából tömegesen keresik fel, ügyfeleinek díjtalanul szolgáltat fel jégbehűtött Borszéki vizet, mint a legdusabb szénsavtartalmu természetes magyar ásványvizet. Az üdítő italhoz nyomtatásban mellékeli azt a kérelmet, hogy a magyar utazóközönség utközben és a külföldön is mindenütt magyar ásványvizet követeljen.

Szeplős és pattanásos hölgyek és urak részére kizárólag a **Diana-arczkrém** és **Diana-szappan** bőrápoló- és szépitőszert ajánlható. Ára 75—75 krajczár. Egyedüli készítő: **Erényi Béla** Diana gyógyszerháza, Budapest, Károly-körút 5.

♦ RÁDIUM-ISZAPFÜRDŐ ♦ PÖSTYÉN

A legújabb vizsgálatok Pöstyén forrásainak páratlanul intenzív rádiumkiszárást mutatták ki. — Ezzel magyarítható meg a

csuz, köszvény, ischias és izzadmányok

eseteiben példátlanul álló gyógyszer, mert a pöstyéni fürdők a kiszáradó rádium bevezése után is hatnak. 1911-ben nyílik meg a fürdőkkel egybeépített

„THERMIA PALACE SZÁLLÓ“

300 ágygyal, 400 fürdőkabinnal, melyek egy része a lakosozókból nyílik. Óriási választék jutányos szállókkal és penziókkal.

Minden beteg kérje sürgősen a legújabb **H-prospektust** a fürdőigazgatóságtól, Pöstyén. — (Budapestről : 3 óra közvetlen gyorsvonattal. :)